

فراروش تحقیقات دانشگاهی حوزه استراتژی

سید امیرحسین طیبی ابوالحسنی*، محمدرضا دانشور دیلمی**،

وحید خاشعی ورنامخواستی***

چکیده

هدف این پژوهش فراروش تحقیقات حوزه استراتژی در دانشگاه‌های سطح یک تهران در چارچوب پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و رساله‌های مقطع دکتری است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی است و ابزار گردآوری داده‌ها، مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی اسناد و مدارک است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و رساله‌های مقطع دکتری حوزه استراتژی در چهار دانشگاه تربیت مدرس، تهران، شهید بهشتی و علامه طباطبائی است که بین سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۵ انجام گرفته و در کتابخانه دانشکده مربوطه وجود داشته است. روش نمونه‌گیری به صورت تمام‌شماری بوده و پس از حذف نمونه‌های غیرمرتبط، حجم نمونه نهایی مورد بررسی ۱۸۸ عدد است. شاخص‌های تحلیل در قالب ۱۱ پارامتر سهم موضوعی، مقطع تحصیلی دانشجویان، تعداد افراد مشارکت‌کننده، مشارکت نهادهای علمی، مشارکت گروه‌های علمی-تخصصی، جنسیت پژوهشگر، روش‌ها و تکنیک‌های مورد استفاده، بررسی اعتبار روش تحقیق، روش‌های تجزیه و تحلیل آماری، منابع و مآخذ و وضعیت ظاهری پایان‌نامه بررسی شد. به اختصار باید گفت با توجه به نتایج، تقویت آموزش دروس روش تحقیق و همچنین مدیریت استراتژیک برای دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد ضروری است. ضمن این‌که لازم است توجه به روش‌های موردی و تطبیقی، روش تحقیق کیفی و آمیخته، استفاده از ابزارهای ترکیبی (پرسشنامه-مصاحبه-اسناد)، توجه بیشتر به پایان‌نامه‌های با سطح تحلیل فردی و یا ملی و نمونه‌گیری‌های غیراحتمالی و همچنین دقت بیشتر در روایی بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: فراروش، استراتژی؛ پایان‌نامه؛ تهران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۸/۰۳، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۱۰/۲۹.

* دانشجوی دکتری، دانشگاه علامه طباطبائی تهران (نویسنده مسئول).

E-mail: Amirhosseintayebi69@yahoo.com

** دانشجوی دکتری، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

*** دانشیار، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

۱. مقدمه

رشد جهانی، توسعه تجارت و رقابت پذیری کسب و کارها، رشته‌های مدیریت و حوزه‌های مختلف مربوط به آن را بیش از پیش مورد توجه قرار داده است. می‌توان گفت امروزه مهم‌ترین دغدغه اکثر سازمان‌ها، تدوین و پیاده‌سازی استراتژی‌هایی است که موفقیت و بقای آن‌ها را در شرایط متحول و پیچیده محیطی تضمین کند [۳۲]. از نظر پژوهشی نیز، حوزه موضوعی استراتژی و مدیریت استراتژیک یکی از این نقاط مورد توجه در میان پژوهشگران بوده است [۵]. از آنجا که از عمده اهداف پژوهش‌های علمی کنده‌کاو در پژوهش‌ها برای رسیدن به نتایج مطمئن، رفع تناقضات موجود در انواع مطالعات و کشف شکاف‌های دانشی است [۲۶]. با توجه به تعدد پژوهش‌ها در حوزه استراتژی و مباحث استراتژیک لزوم توجه نقادانه این پژوهش‌ها احساس می‌شود. از سوی دیگر نقد علمی، یکی از قوی‌ترین محرک‌ها و راه‌های اعتلای آگاهی علمی است. به کمک نقد یک اثر، اعتبار می‌یابد و نقاط ضعف و قوت آن عیان و موجب اصلاح مداوم الگوهای دانش بشری می‌شود.

یکی از رویکردهای نقد و بررسی آثار علمی، توجه به مسائل روش‌شناختی آن‌ها است. در حوزه مطالعات مدیریت استراتژیک، روش‌های پژوهش به‌اندازه نظریه‌های استراتژی گسترش یافته در طول زمان متنوع هستند. دامنه این تنوع از روش‌های کمی مانند رگرسیون‌های چندگانه و معادلات ساختاری تا روش‌های کیفی پژوهش همانند مطالعات قوم‌نگارانه و مطالعه موردی را شامل می‌شود [۱۷]. اهمیت بخش روش‌شناسی به حدی است که چنانچه روش تحقیق متناسب با شناخت واقعیت تعیین شود ما را زودتر به سرمنزل مقصود می‌رساند و برعکس اگر به این امر توجه لازم نشود، ممکن است نه تنها کشف واقعیت نکند بلکه بر حیرت ما بیفزاید و به ناگزیر ما را به انکار واقعیات وادارد [۲۴].

به این دلیل که رساله، عصاره و چکیده فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی دانشجو محسوب شده و به معنای تأییدی بر فعالیت‌های منسجم وی در یک حوزه موضوعی خاص به حساب می‌آید که با راهنمایی استادان راهنما و مشاور آن را به پایان می‌رساند. بنابراین نباید همانند درس‌های دیگر تلقی شده و فقط ارزش و نمره آن مورد توجه باشد، بلکه ارزش آن در قدرت خلق اندیشه و راه‌حل در دانشجو باید مورد توجه قرار گیرد. از یک طرف شواهد بیانگر آن است که فرآیند پایان‌نامه‌نویسی در اکثر گروه‌های آموزشی دانشگاه‌های ایران دچار بحران‌های کیفی به خصوص در حوزه مباحث روش‌شناختی شده است. به همین دلیل بسیار ضروری است تا جنبه موضوعی و روش پژوهش، به منزله شاخص کیفیت پژوهش در حوزه مطالعات مرتبط با استراتژی بررسی شود [۲۰]. از طرف دیگر، با توجه به ماهیت حوزه استراتژی و ارتباط آن با مفاهیمی مانند رقابت‌پذیری و سایر متغیرهای

حائز اهمیت برای کسب و کارها [۳۴]، لازم است شاهد رابطه نزدیک‌تری میان پژوهش‌های این حوزه و آنچه در عمل اتفاق می‌افتد، باشیم.

بنابراین با توجه به اهمیت اتخاذ رویکرد انتقادی در فعالیت‌های پژوهشی، در این پژوهش قصد بر نقد روش‌شناسانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های حوزه استراتژی برای بهبود وضع موجود است. همچنین این پژوهش با هدف فراروش پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و رساله‌های مقطع دکتری حوزه استراتژی به دنبال مشخص کردن سهم موضوعی آثار و موارد دیگری همچون جنسیت، مقطع تحصیلی و رشته تحصیلی دانشجویان، تعداد افراد مشارکت‌کننده، سهم مشارکت نهادهای علمی (دانشگاه‌ها)، استراتژی پژوهش، روش‌های گردآوری اطلاعات، سطح تحلیل، حوزه (صنعت) مورد مطالعه، روش‌های نمونه‌گیری، روش‌های اعتبارسنجی، روش‌های تجزیه و تحلیل آماری، منابع و مآخذ و وضعیت ظاهری پایان‌نامه‌ها و رساله‌های موجود در حوزه استراتژی است. بدین منظور، در ابتدا پژوهشگران با بررسی دقیق پایگاه‌های داده جامعه آماری پژوهش (دانشگاه‌های سطح یک تهران شامل تربیت مدرس، تهران، شهید بهشتی و علامه طباطبائی)، کلیه پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و رساله‌های مقطع دکتری حوزه استراتژی را که به صورت دیجیتالی و یا نسخه فیزیکی در مقطع زمانی سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۵ در دسترس بود، مورد بررسی قرار دادند. این فرآیند در سه گام انجام شد که در مرحله اول ۴۰۰ اثر، در مرحله دوم ۲۶۵ اثر و در نهایت ۱۸۸ پایان‌نامه و رساله منتخب به‌مثابه منبع تحلیل پژوهش انتخاب شدند. در ادامه، پس از بیان مبانی نظری پژوهش، روش‌شناسی و یافته‌ها اشاره شده و در نهایت نتیجه‌گیری و پیشنهادها مطرح می‌شود.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در فراروش پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و رساله‌های مقطع دکتری حوزه استراتژی موارد زیر مورد بررسی قرار گرفته‌اند:

سهم موضوعی آثار: برای بررسی و تعیین موضوعات راهبردی مهم و سهم هر یک در آثار منتشر شده باید گفت؛ با بررسی صورت گرفته در حوزه مدیریت راهبردی مشخص شد، سه نوع طبقه‌بندی موضوعی مدیریت راهبردی توسط [۱۲]، [۱۶] و [۱۳] انجام شده است. با بررسی عناوین و کلیدواژگان به کار برده شده در مجموعه آثار و همچنین نظر چند تن از اساتید این حوزه، دسته‌بندی موضوعی برای تحلیل در این پژوهش را مشابه دسته‌بندی [۱۶]، در ۱۸ حوزه اصلی دانش مدیریت استراتژیک قرار داده شد. ضمن این که با توجه به این مقیاس مشترک می‌توان نتایج پایان‌نامه‌ها و مقالات حوزه استراتژی را از نظر موضوعی نیز با هم مقایسه کرد.

رویکرد پژوهش: بر این اساس می‌توان انواع پژوهش‌ها را به سه دسته کمی، کیفی و آمیخته (ترکیبی) دسته‌بندی کرد. در علوم طبیعی و علوم اجتماعی، پژوهش‌های کمی، پژوهش‌های تجربی نظام‌مند است و از پدیده‌های قابل مشاهده از طریق روش‌های آماری، ریاضی یا محاسباتی است. هدف پژوهش‌های کمی توسعه و استخدام مدل‌های ریاضی، نظریه‌ها یا فرضیه مربوط به پدیده‌ها است. فرآیند اندازه‌گیری مرکزی برای پژوهش‌های کمی است. پژوهش کیفی شامل مجموعه فعالیت‌هایی (چون مشاهده، مصاحبه و شرکت گسترده در فعالیت‌های پژوهشی) است، که هر کدام به نحوی محقق را در کسب اطلاعات دست‌اول، درباره موضوع مورد پژوهش یاری می‌دهند [۹]. پژوهش‌های ترکیبی-آمیخته نیز با توجه به ضعف‌های پژوهش‌های قطعی در عدم عمق و ریشه کافی در بررسی متغیرها و ضعف پژوهش‌های اکتشافی که عموماً تعمیم‌پذیری آن اندک است، طرح‌های ترکیبی معرفی شدند. این طرح‌ها خود انواع متفاوتی دارند. دو نوع از فراگیرترین این طرح‌ها شامل: طرح زنجیره‌ای از نوع پژوهش کیفی سپس کمی با تأکید بر بعد کمی و طرح زنجیره‌ای از نوع پژوهش کیفی سپس کمی با تأکید بر بعد کیفی، است [۷].

نوع تحقیق: طبقه‌بندی روش‌های مورد استفاده در این پژوهش شامل: روش‌های توصیفی، بنیادی، توسعه‌ای، مطالعه تطبیقی، موردی و سایر است. بر این اساس: پژوهش توصیفی شامل مجموعه‌ای از روش‌هایی است که هدف آن‌ها توصیف کردن شرایط یا پدیده‌های مورد بررسی است [۳۰].

پژوهش‌های بنیادی با هدف آزمون نظریه‌ها، تبیین روابط بین پدیده‌ها و افزودن به مجموعه دانش موجود در یک حوزه موضوعی خاص انجام می‌پذیرد. در پژوهش‌های کاربردی هدف توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. به بیان دیگر در این‌گونه پژوهش‌ها هدف حرکت به سوی کاربرد عملی دانش است [۳۰].

پژوهش‌های توسعه‌ای نیز شامل مجموعه‌ای از فرآیندها به منظور تدوین و تشخیص مناسب بودن فرآورده‌های آموزشی مانند طرح‌ها، روش‌ها و برنامه‌ها است [۳۰].

تحلیل تطبیقی به معنای توصیف و تبیین مشابهت‌ها و تفاوت‌های شرایط یا پیامدها در بین واحدهای اجتماعی بزرگ مقیاس مانند مناطق، ملت‌ها، جوامع و فرهنگ‌هاست [۲۷].

مطالعه موردی پژوهشی متمرکز است که باهدف بررسی دقیق برای تعمیم به یک مجموعه بزرگ‌تر انجام می‌شود [۳۶]. پژوهش‌های اکتشافی: در این پژوهش‌ها که به طور عمده در حوزه کیفی قرار دارند، نه متغیرها مشخص هستند و نه ارتباط آن‌ها با یکدیگر. در این حالت پژوهشگر به دنبال پاسخ به سؤال‌های پژوهش است و نمی‌توان فرضیه‌ای را از قبل ارائه کرد [۸].

ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها: ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها را می‌توان به چند دسته مصاحبه، پرسشنامه، مطالعه اسناد، مشاهده مستقیم، گروه‌های کانون، پنل‌ها و شیوه‌های ترکیبی تقسیم کرد [۴].

نمونه‌گیری: نمونه‌گیری به صورت ۳ بخش نمونه‌گیری احتمالی (تصادفی ساده، تصادفی نظام‌مند، طبقه‌ای، خوشه‌ای)، نمونه‌گیری غیراحتمالی (در دسترس، سهمیه‌ای، قضاوتی، گلوله برفی) و تمام‌شماری در نظر گرفته شده است [۳].

در نمونه‌گیری تصادفی ساده واحدهای مورد انتخاب دارای شانس مساوی برای انتخاب شدن هستند. این روش به دو صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده بدون جای‌گذاری و با جای‌گذاری انجام می‌شود. نمونه‌گیری نظام‌مند مشتمل برگزینش واحدها به روشی نظام‌مند است. در نمونه‌گیری طبقه‌ای برای اجتناب از اشکالاتی که ممکن است در روش قبلی به وجود آید، افراد جامعه آماری را بسته به خصوصیتی که آن‌ها را از یکدیگر متمایز می‌سازد به طبقات مختلف تقسیم می‌کنند. سپس به تعداد مورد نیاز و متناسب با جمعیت هر یک از طبقات افراد نمونه انتخاب می‌شوند. در نمونه‌گیری خوشه‌ای نیز به وسیله اجرای یک وسیله با انتخاب تصادفی گروه‌ها یا خوشه‌هایی از واحدهای نمونه‌گیری به جای گرفتن نمونه تصادفی ساده از جامعه انجام می‌شود [۶].

در نمونه‌گیری تصادفی این روش تحقیق گر افرادی را مورد مطالعه قرار می‌دهد که در دسترس هستند و مصاحبه‌گر در چارچوب تعداد و حجم نمونه افرادی را به طور اتفاقی انتخاب کرده و با آن‌ها مصاحبه می‌کند. در نمونه‌گیری قضاوتی نیز انتخاب سنجیده واحدها به طریقی صورت می‌گیرد که هر یک معرف بخشی از جامعه مورد نظر باشند. در نمونه‌گیری سهمیه‌ای جامعه آماری به چند طبقه تقسیم شده سپس به اختیار سهمی به هر طبقه اختصاص داده می‌شود و در ادامه نمونه‌هایی را که دسترسی به آن‌ها ساده‌تر است، به دلخواه انتخاب می‌کنند. نمونه‌گیری گلوله برفی شامل شناسایی برخی افراد مهم یک جمعیت و مصاحبه با آن‌ها است، سپس پژوهشگر به پیشنهاد این افراد برای مصاحبه به سراغ افراد دیگر می‌رود. در این روش هسته کوچک اصلی، با افزایش مرحله‌ای، رشد می‌کند و مانند گلوله برفی که با غلتاندن بر زمین بزرگ می‌شود، نمونه پژوهش نیز افزایش می‌یابد [۶].

روایی و پایایی، دو مؤلفه اساسی ابزار گردآوری داده‌هاست. روایی نشان می‌دهد که ابزار منتخب تا چه حد آن چیزی را که باید بسنجد، سنجیده است. چهار روش رایج سنجش روایی شامل: شکلی یا صوری، محتوایی، سازه، پیش‌بینی. روایی محتوا مبتنی بر نظر خبرگان موضوع و استاندارد بودن پرسشنامه مورد استفاده است و کاربرد بیشتری دارد. پایایی نشان می‌دهد که در شرایط یکسان، نتیجه اندازه‌گیری با ابزار واحد تا چه حد ثبات دارد. از جمله روش‌های سنجش پایایی شامل: ضریب آلفای کرونباخ، دو نیم‌سازی، آزمون همسان، تکرار آزمون و روش کودر-ریچاردسون، است.

فراگیرترین روش سنجش پایایی ابزار گردآوری داده‌ها، روش آلفای کرونباخ است که مبتنی بر سازگاری درونی نمره‌های سؤال‌های پرسشنامه است [۸].

روش‌های تجزیه و تحلیل آماری: این پارامتر شامل روش‌های تجزیه و تحلیل آماری مختلف همچون آزمون‌های میانگین، آزمایشی، همبستگی، آزمون t ، رگرسیون، تحلیل عاملی اکتشافی، تحلیل عاملی تأییدی، تحلیل مسیر، تحلیل معادلات ساختاری، کدگذاری تحلیل تم، تصمیم‌گیری چندمعیاره، پدیدارشناسی، قوم‌نگاری، نظریه داده بنیاد، موردی و تحلیل محتوا است [۸ و ۳۰].

در ارتباط با پیشینه پژوهش باید ابراز داشت با بررسی‌های پژوهشگران در پایگاه‌های اطلاعاتی کشور، پژوهشی در زمینه تحلیل پایان‌نامه‌های حوزه استراتژی مشاهده نشد، اما مطالعات مشابهی در برخی رشته‌های دیگر یافت شد که در ادامه به شرح کوتاهی از آن‌ها پرداخته شده است.

عزیزی و فرهیخته (۱۳۹۲) به منظور شناسایی موضوعات تکراری و ارزیابی وضعیت مؤلفه‌های روش‌شناسی، در پژوهشی ۲۰۴ پایان‌نامه دفاع شده در گرایش بازاریابی، طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۴ در چهار دانشگاه شهید بهشتی، تهران، تربیت مدرس و علامه طباطبایی مورد بررسی قرار دادند. تحلیل فراروش پایان‌نامه‌ها، حاکی از غلبه روش‌های پیمایشی، ابزار پرسش‌نامه، روش‌های نمونه‌گیری احتمالی، روش روایی محتوا، روش ضریب آلفای کرونباخ، حجم نمونه تا ۳۰۰ نفر، روش آماری آزمون میانگین، پژوهش قطعی، تکرار و بسط الگو و طرح بین بخشی تک مقطعی در مؤلفه‌های روش‌شناسی است [۳].

خواستار، غفاری، پور عزت و حیدری (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی ابعاد موضوعی و روش‌شناسی ۱۸۴ پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی در دانشکده مدیریت دانشگاه تهران پرداختند که طی سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۶ دفاع شده‌اند. از نظر کاربرد آزمون‌های آماری، فنون همبستگی (۱۳۲ مورد)، تحلیل واریانس (۷۲ مورد) و آزمون تفاوت میانگین‌ها (۶۹ مورد) بیشترین فراوانی را داشتند. از نظر ابزار گردآوری داده‌ها، ۱۷۴ پایان‌نامه از پرسشنامه، ۴۳ مورد از مصاحبه، ۳۶ مورد از مطالعه کتابخانه‌ای و ۴ مورد از مشاهده استفاده کردند [۲۱].

هرناندز، پرز و رنجل (۲۰۱۶) به بررسی روش‌های پژوهشی مورد استفاده در زمینه تولید دانش در حوزه مدیریت استراتژیک پرداختند و خط‌مشی‌هایی در جهت حوزه‌های موضوعی و روش‌های پژوهش آتی در این حوزه ارائه کرده‌اند. در این پژوهش نشان داده شده است، که روش‌شناسی در حوزه مدیریت استراتژیک به خوبی توسعه نیافته و بیشتر مبتنی بر مطالعات تجربی در این حوزه است. همچنین اشاره شده است ویژگی‌های نظریه خوب در مدیریت استراتژیک می‌بایست ویژگی‌هایی همچون یکتایی، تعمیم‌پذیری، سازگاری درونی، خطرپذیری تجربی و درجه‌ای از انتزاعی بودن را داشته باشد [۱۷].

ضمن این که فرانک، ادلوند و استر^۱ (۱۹۹۰) نیز در پژوهشی به رشد مجله مدیریت استراتژیک در طی سال‌های ۱۹۷۷ تا ۱۹۸۸ پرداختند. هدف از مقاله آنان، بررسی تأثیر و نفوذ مجله مدیریت استراتژیک بود که به رتبه‌بندی مقالات نیز پرداخته شد. نتایج نشان می‌دهد در این ۱۲ سال، نفوذ علمی مدیریت استراتژیک رشد خوبی داشته است و نزدیک به سه برابر شده است. همچنین گسترش تحقیقات مدیریت استراتژیک، روش‌های تحقیق آن و رشد نفوذ آن ممکن است در پاسخ به چالش‌های ناشی از بحران مداوم از عملکرد مدیریتی و کسب و کار مناسب به نظر برسد، اما کافی نیست و لذا ضرورت ایجاد مجلات دیگر نیز در حوزه مدیریت راهبردی به خوبی احساس می‌شود. همچنین کیچن، بود و برق^۲ (۲۰۰۸) نیز به بررسی روش تحقیق در حوزه استراتژی پرداختند. آن‌ها ضمن شناسایی چالش‌ها، پیشنهاد پژوهش‌های آتی را نیز ارائه کردند [۱۱].

موخپادهای و گپتا^۳ (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی پذیرش و محبوبیت طرح‌های پژوهش کیفی برخلاف طرح‌های پژوهش کمی در حوزه مدیریت استراتژیک پرداختند. این یافته نشان می‌دهد که از نظر تعداد واقعی مقالات منتشر شده، روش کیفی تا حد زیادی از روش‌های کمی غالب، عقب مانده است. از ۸۴۷ مقاله پژوهش تجربی منتشر شده در مجلات بررسی شده، تنها ۹ درصد از طرح پژوهش کیفی، ۷ درصد از روش ترکیبی و بالای ۸۴ درصد از طرح‌های پژوهش کمی استفاده کرده‌اند. همچنین با بررسی دقیق‌تر روش‌های کیفی نشان داده شد که روش مطالعه موردی در بستر پارادایم‌های تفسیرگرایی و اثبات‌گرایی از محبوبیت بیشتری در پژوهش‌های مدیریت استراتژیک برخوردار است [۲۵]. همچنین استانکزیک (۲۰۱۶) در پژوهشی به روش‌های تحقیق در مطالعات مدیریت استراتژیک متمرکز شده است. وی معتقد است با نگاهی به تکامل مدیریت استراتژیک، می‌توان تحول روش‌های پژوهش را به صورت موازی مشاهده کرد [۳۴]. پژوهش‌های مدیریت استراتژیک در دوره‌های مختلف توسعه خود از روش‌های متفاوتی استفاده می‌کند. در نتیجه بررسی داده‌ها نشان داده است از آنجا که مدیریت استراتژیک با پیچیدگی محیطی سروکار دارد، بنابراین لازم است سیر روش‌های مطالعاتی در این حوزه به سوی مطالعات آمیخته گرایش داشته باشد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی است و ابزار گردآوری داده‌ها، مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی اسناد و مدارک است؛ زیرا واحد مورد بررسی پایان‌نامه‌هایی است که انجام شده و در کتابخانه نمایه شده است. لازم به ذکر است منظور از پایان‌نامه در اینجا، هم رساله و هم پایان‌نامه است.

^۱ Franke, Edlund & Oster

^۲ Ketchen, Boyd & Bergh

^۳ Mukhopadhyay & Gupta

جامعه آماری پژوهش، کلیه پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و رساله‌های مقطع دکتری حوزه استراتژی در دانشگاه‌های سطح یک تهران شامل تربیت مدرس، تهران، شهید بهشتی و علامه طباطبائی است که بین سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۵ انجام گرفته و در کتابخانه دانشکده مربوطه وجود داشته است (دیجیتالی و یا نسخه فیزیکی). روش گردآوری داده‌ها به صورت مراجعه مستقیم به مخزن کتابخانه دانشکده‌های مدیریت چهار دانشگاه منتخب و مطالعه رساله‌ها و تکمیل فهرست تهیه شده است. بر اساس چارچوب جستجو [۲۲] فرآیند انتخاب و بررسی پایان‌نامه‌ها از سه مرحله اصلی تشکیل شده است. در گام نخست فهرست پایان‌نامه‌های مرتبط انتشار یافته در ۴ دانشگاه مورد نظر استخراج شد. در نتیجه جستجو و بررسی کلماتی همچون «استراتژی»، «راهبرد» و کلمات مشابه در عناوین، واژگان کلیدی و چکیده، حدود ۴۰۰ اثر مرتبط شناسایی شد. در گام دوم پس از بررسی عنوان، چکیده و کلیدواژه آثار یادشده، ۲۶۵ پایان‌نامه انتخاب شدند که حاصل پژوهش‌های میدانی بوده و امکان بررسی را داشتند. در گام پایانی، پس از حذف مقالات حوزه نظامی و غیربازرگانی و با عنایت به حوزه مدیریت راهبردی در فضای سازمانی، در نهایت ۱۸۸ پایان‌نامه منتخب برای تحلیل انتخاب شدند. لذا روش نمونه‌گیری به صورت سرشماری بوده است. همچنین با استفاده از مبانی نظری و پیشینه این حوزه، در این پژوهش شاخص‌های تحلیل در قالب ۱۱ پارامتر زیر تعیین گردیده است:

۱. سهم موضوعی آثار؛ با توجه به مباحث مطرح شده در پیشینه، ۱۸ حوزه اصلی دانش مدیریت استراتژیک که در این پژوهش بر حسب آن، به بررسی موضوعی پرداخته‌ایم، شامل: استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری؛ ارزیابی عملکرد و کنترل استراتژیک؛ تدوین استراتژی؛ رهبری، تفکر و تصمیم‌گیری استراتژیک؛ تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی؛ مدیریت استراتژیک منابع انسانی؛ استراتژی فناوری اطلاعات و کسب و کارهای الکترونیکی؛ مدیریت استراتژیک بازار؛ کارآفرینی استراتژیک و توسعه کسب و کار؛ جهانی شدن و استراتژی‌های جهانی؛ استراتژی عملیات و زنجیره تأمین؛ اجرای استراتژی و استراتژی در عمل؛ مدیریت استراتژیک تکنولوژی و نوآوری؛ استراتژی‌های مالی؛ استراتژی‌های همکاری و مشارکت؛ مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکتی؛ مدیریت استراتژیک در شرکت‌های مادر؛ حاکمیت شرکتی و ذی‌نفعان.
۲. مقطع تحصیلی دانشجویان: نشان‌دهنده تعداد مقطع تحصیلی دانشجویان نویسنده پایان‌نامه‌ها در دوره کارشناسی ارشد و دکتری است.
۳. تعداد افراد مشارکت‌کننده: نشان‌دهنده تعداد اساتید مشارکت‌کننده در هر پایان‌نامه است.
۴. مشارکت نهادهای علمی: نشان‌دهنده سهم مشارکت ۴ دانشگاه مورد بررسی از نظر تعداد پایان‌نامه هر مورد است.

۵. مشارکت گروه‌های علمی-تخصصی: نشان‌دهنده میزان مشارکت گروه‌های علمی-تخصصی (رشته تحصیلی) دانشجویان نویسنده پایان‌نامه‌هاست.
 ۶. جنسیت پژوهشگر: نشان‌دهنده تعداد دانشجوی مرد و یا زن نویسنده هر پایان‌نامه است.
 ۷. روش‌ها و تکنیک‌های مورد استفاده: شامل روش‌های مورد استفاده در نگارش پایان‌نامه (توصیفی-بنیادی، توصیفی-کاربردی، توصیفی-تحلیلی، موردی، مطالعه تطبیقی، سایر)؛ روش تحقیق (کمی، کیفی، آمیخته «ترکیبی»); ابزارهای تحقیق (پرسشنامه، مصاحبه، ترکیبی، بررسی اسناد و تحلیل محتوا، سایر)؛ سطح تحلیل (فرد/افراد، شرکت/سازمان، صنعت، کشور/ملی، ترکیبی)؛ حوزه مورد مطالعه پژوهش‌ها (صنعت، کشاورزی، خدمات، ترکیبی، سایر) و نمونه‌گیری است.
 ۸. بررسی اعتبار روش تحقیق: شامل انواع روش‌های روایی و پایایی برای اعتبار نتایج است.
 ۹. روش‌های تجزیه و تحلیل آماری: شامل روش‌های تجزیه و تحلیل متنوع آماری است.
 ۱۰. منابع: نشان‌گر تعداد منابع فارسی، عربی و لاتین استفاده شده در پایان‌نامه است.
 ۱۱. وضعیت ظاهری پایان‌نامه: یکی از پارامترهای مورد ارزیابی دیگر، وضعیت ظاهری پایان‌نامه برحسب تعداد صفحه، تعداد جدول، تعداد عکس و نمودار است.
- برای بررسی روایی پژوهش حاضر، هریک از شاخص‌های مورد نظر در مقاله محققان مورد بررسی قرار گرفته [۳][۱۳][۱۶][۱۵] و در هر مورد اختلاف مورد بررسی و بازبینی مجدد قرار گرفته است. از سوی دیگر در بحث روش‌شناسی، تعدد پژوهش با روش ثابت در موضوعاتی که مورد تأیید مجامع علمی قرار گرفته باشد، تأییدکننده پژوهش است. ضمن این که برای کسب اطمینان از روایی و پایایی پژوهش، قبل از تحلیل و بررسی پایان‌نامه‌ها، فهرستی از مؤلفه‌های روش‌شناسی بر اساس چارچوب طراحی شده، تدوین شد. با بررسی یک نمونه ۲۰ موردی، ضعف‌ها و قوت‌های فهرست مشخص و برطرف شدند. بنابراین روایی و پایایی کافی ابزار طراحی شده، مورد تأیید قرار گرفت. لذا، در بررسی هر پارامتر، ابتدا به تشریح کلی پارامتر و سپس به ارائه نتایج و تحلیل برون‌دادهای حاصل از بررسی کمی هر یک از پارامترها پرداخته می‌شود. در این میان، برای تجزیه و تحلیل نتایج پژوهش نیز، از توصیف آماری، درصدهای لازم و شکل‌های گرافیکی در قالب جداول و نمودار استفاده شده است.

۴. تحلیل داده‌ها و یافته‌ها

در این بخش با توجه به اطلاعات موجود و در دسترس، به بررسی یافته‌ها در قالب ۱۱ پارامتر مشخص، پرداخته می‌شود. لازم به توضیح است که ممکن است آمار برخی بخش‌ها کمتر از ۱۸۸ اثر باشد، که علت آن عدم در دسترس بودن اطلاعات آن بخش است.

سهام موضوعی آثار. جدول ۱ نشان‌دهنده سهم موضوعی پایان‌نامه‌ها در قالب ۱۸ حوزه اصلی دانش مدیریت استراتژیک است. همان‌طور که مشاهده می‌شود موضوع استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری، تدوین استراتژی، تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی، مدیریت استراتژیک بازار و همچنین ارزیابی عملکرد و کنترل استراتژیک، به ترتیب پنج موضوع اصلی در آثار بررسی شده است که مجموعاً حدود ۶۰ درصد آثار را به خود اختصاص می‌دهد. از سوی دیگر، حاکمیت شرکتی و ذی‌نفعان، مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکتی، استراتژی‌های مالی، استراتژی فناوری اطلاعات و کسب و کارهای الکترونیکی و همچنین مدیریت استراتژیک منابع انسانی، به ترتیب کمترین میزان آثار انتشار یافته را به خود اختصاص داده‌اند و کمتر مورد توجه دانشجویان و اساتید داخلی واقع شده‌اند.

جدول ۱. حوزه‌های پژوهش‌های مدیریت استراتژیک در رساله و پایان‌نامه‌های منتخب

ردیف	موضوع	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
۱	استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری	۲۹	۱۵	۱۵
۲	تدوین استراتژی	۲۷	۱۴	۳۰
۳	تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی	۲۵	۱۳	۴۳
۴	مدیریت استراتژیک بازار	۲۰	۱۱	۵۴
۵	ارزیابی عملکرد و کنترل استراتژیک	۱۴	۷	۶۱
۶	رهبری، تفکر و تصمیم‌گیری استراتژیک	۱۳	۷	۶۸
۷	جهانی شدن و استراتژی‌های جهانی	۱۱	۶	۷۴
۸	اجرای استراتژی و استراتژی در عمل	۱۰	۵	۷۹
۹	مدیریت استراتژیک در شرکت‌های مادر	۱۰	۵	۸۵
۱۰	کارآفرینی استراتژیک و توسعه کسب و کار	۸	۴	۸۹
۱۱	مدیریت استراتژیک تکنولوژی و نوآوری	۵	۳	۹۱
۱۲	استراتژی‌های همکاری و مشارکت	۵	۳	۹۴
۱۳	استراتژی عملیات و زنجیره تامین	۵	۳	۹۷
۱۴	مدیریت استراتژیک منابع انسانی	۲	۱	۹۸
۱۵	استراتژی فناوری اطلاعات و کسب و کارهای الکترونیکی	۲	۱	۹۹
۱۶	استراتژی‌های مالی	۲	۱	۱۰۰
۱۷	مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکتی	۰	۰	
۱۸	حاکمیت شرکتی و ذی‌نفعان	۰	۰	

ردیف	موضوع	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
	کل	۱۸۸	۱۰۰	

همچنین در جدول ۲، اولویت موضوعی آثار وابسته به ۴ دانشگاه اشاره شده است.

جدول ۲. اولویت موضوعی در ۴ دانشگاه منتخب تهران

ردیف	دانشگاه	اولویت موضوعی
۱	دانشگاه علامه طباطبائی	۱- استراتژی رقابتی و رقابت پذیری (۷مورد) ۲- اجرای استراتژی و استراتژی در عمل (۴مورد) ۳- تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی (۳مورد) ۴- کارآفرینی استراتژیک و توسعه کسب و کار (۳مورد)
۲	دانشگاه تهران	۱- تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی (۱۵مورد) ۲- تدوین استراتژی (۸مورد) ۳- مدیریت استراتژیک بازار (۷مورد) ۴- جهانی شدن و استراتژی های جهانی (۷مورد) ۵- استراتژی رقابتی و رقابت پذیری (۶مورد)
۳	دانشگاه شهید بهشتی	۱- تدوین استراتژی (۹مورد) ۲- مدیریت استراتژیک بازار (۷مورد) ۳- استراتژی رقابتی و رقابت پذیری (۶مورد) ۴- تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی (۴مورد) ۵- ارزیابی عملکرد و کنترل استراتژیک (۴مورد)
۴	دانشگاه تربیت مدرس	۱- استراتژی رقابتی و رقابت پذیری (۷مورد) ۲- اجرای استراتژی و استراتژی در عمل (۴مورد) ۳- تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی (۳مورد) ۴- کارآفرینی استراتژیک و توسعه کسب و کار (۳مورد)

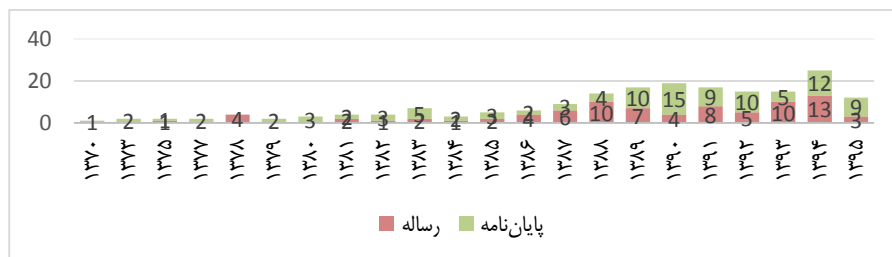
همچنین در جدول ۳ نیز می توان از منظر سال به موضوعات نگریست. هر ۵ سال یک دوره در نظر گرفته شده است.

جدول ۳. دسته‌بندی موضوعی رساله‌ها و پایان‌نامه‌های حوزه استراتژی به تفکیک سال

اولویت موضوعی	تعداد آثار	بازه زمانی
-	۳	دوره اول (۱۳۷۴-۱۳۷۰)
تدوین استراتژی (۳ مورد)	۱۰	دوره دوم (۱۳۷۹-۱۳۷۵)
تدوین استراتژی (۵ مورد) - تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی (۳ مورد) - استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری (۳ مورد) - مدیریت استراتژیک بازار (۳ مورد) - ارزیابی عملکرد و کنترل استراتژیک (۳ مورد) - جهانی شدن و استراتژی‌های جهانی (۳ مورد)	۲۱	دوره سوم (۱۳۸۴-۱۳۸۰)
تدوین استراتژی (۱۰ مورد) - استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری (۹ مورد) - تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی (۷ مورد) - مدیریت استراتژیک بازار (۷ مورد) - ارزیابی عملکرد و کنترل استراتژیک (۴ مورد)	۵۱	دوره چهارم (۱۳۸۹-۱۳۸۵)
استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری (۱۵ مورد) - تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی (۱۵ مورد) - مدیریت استراتژیک بازار (۱۰ مورد) - اجرای استراتژی و استراتژی در عمل (۹ مورد) - تدوین استراتژی (۹ مورد) - رهبری، تفکر و تصمیم‌گیری استراتژیک (۸ مورد) - کارآفرینی استراتژیک و توسعه کسب و کار (۸ مورد)	۱۰۳	دوره پنجم (۱۳۹۵-۱۳۹۰)

مقطع تحصیلی دانشجویان. این پارامتر نشان‌دهنده تعداد مقطع تحصیلی دانشجویان نویسنده پایان‌نامه‌ها در دوره کارشناسی ارشد و دکتراست. ۱۸۸ اثر مورد بررسی شامل ۸۳ رساله مقطع دکتری و ۱۰۵ پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد است. نمودار ۱، وضعیت رساله و پایان‌نامه‌های مقاطع تحصیلات تکمیلی را در ۴ دانشگاه منتخب تهران به تفکیک سال نشان می‌دهد.

به‌طور کلی بیشترین فراوانی مجموع پایان‌نامه و رساله مربوط به سال ۱۳۹۴ و بعد از آن سال ۱۳۹۰ بوده است. از نظر وضعیت رساله مقطع دکتری نیز بیشترین تعداد مربوط به سال ۱۳۹۴ و بعد از آن سال ۱۳۸۸ بوده است. ضمن این‌که از نظر وضعیت پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد نیز بیشترین تعداد مربوط به سال ۱۳۹۰ و بعد از آن سال ۱۳۹۴ بوده است.

نمودار ۱. وضعیت رساله و پایان نامه‌های مقاطع تحصیلات تکمیلی در ۴ دانشگاه منتخب تهران به تفکیک سال

تعداد افراد مشارکت‌کننده. این پارامتر نشان‌دهنده تعداد اساتید مشارکت‌کننده در هر پایان‌نامه و رساله است. مجموعاً ۴۸۱ نفر از اساتید در قالب راهنما و مشاور مشارکت داشتند. ۸۴ اثر دارای استاد راهنما و استاد مشاور بوده است. ۱۰۳ اثر به جز استاد راهنما، دارای ۲ مشاور بوده است و ۱ اثر نیز دارای ۲ استاد راهنما و ۲ مشاور بوده است. با توجه به تعداد ۸۳ رساله مقطع دکتری و ۱۰۵ پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد، می‌توان گفت ۲۱ پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد دارای ۲ مشاور بوده است (جدول ۴).

جدول ۴. تعداد اساتید مشارکت‌کننده رساله و پایان‌نامه‌های منتخب

تعداد اساتید مشارکت‌کننده	فراوانی	درصد فراوانی
۲ نفر	۸۴	۴۴
۳ نفر	۱۰۳	۵۵
۴ نفر	۱	۱
کل	۱۸۸	۱۰۰

مشارکت نهادهای علمی. این پارامتر، نشان‌دهنده سهم مشارکت ۴ دانشگاه مورد بررسی از نظر تعداد پایان‌نامه هر مورد است. همان‌طور که مشاهده می‌شود سهم دانشگاه‌ها بر اثر به ترتیب شامل: دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه تهران، دانشگاه شهید بهشتی و دانشگاه تربیت مدرس، می‌شود.

جدول ۵. اطلاعات تفکیکی تعداد رساله و پایان‌نامه‌های ۴ دانشگاه منتخب تهران

تعداد اساتید مشارکت‌کننده	تعداد رساله	تعداد پایان‌نامه	تعداد کل	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
دانشگاه علامه طباطبائی	۳۵	۳۲	۶۷	۳۶	۳۶
دانشگاه تهران	۱۹	۳۸	۵۷	۳۰	۶۶
دانشگاه شهید بهشتی	۱۸	۱۷	۳۵	۱۹	۸۵
دانشگاه تربیت مدرس	۱۱	۱۸	۲۹	۱۵	۱۰۰
تعداد کل	۸۳	۱۰۵	۱۸۸	۱۰۰	

دانشگاه علامه طباطبائی و دانشگاه تهران مجموعاً حدود ۷۰ درصد کل آثار را به خود اختصاص داده‌اند. ضمن این که دانشگاه‌های علامه طباطبائی و تهران تقریباً از سال ۱۳۷۰ پایان‌نامه استراتژی داشته‌اند و دانشگاه شهید بهشتی از سال ۱۳۷۷ و دانشگاه تربیت مدرس از سال ۱۳۸۱ به بعد به حوزه استراتژی پرداخته‌اند. لذا در مجموع دانشگاه علامه طباطبائی و دانشگاه تهران از پیشگامان و مهم‌ترین دانشگاه‌های کشور در حوزه استراتژی هستند. لازم به ذکر است اولین رساله استراتژی مربوط به سال ۱۳۷۵ و متعلق به دانشگاه تهران بوده است.

از طرف دیگر، بیشترین تعداد رساله مربوط به دانشگاه علامه طباطبائی است که نشان می‌دهد همت دانشجویان دکتری و اساتید مدیریت این دانشگاه، به سمت مدیریت استراتژیک نسبت به سایر دانشگاه‌ها بیشتر است. ضمن این که بیشترین تعداد پایان‌نامه نیز متعلق به دانشگاه تهران است که نشان دهنده علاقه بیشتر دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد این دانشگاه نسبت به سایرین است. نسبت آثار نیز نشان می‌دهد که در دانشگاه علامه طباطبائی و شهید بهشتی نسبت رساله به پایان‌نامه بیشتر است و در دو دانشگاه تهران و تربیت مدرس، نسبت پایان‌نامه به رساله بیشتر است. مشارکت گروه‌های علمی-تخصصی. این پارامتر نشان‌دهنده میزان مشارکت گروه‌های علمی-تخصصی (رشته تحصیلی) دانشجویان نویسنده پایان‌نامه‌هاست.

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود ۹۱ درصد آثار مربوط به رشته مدیریت بازرگانی بوده است. در بین گرایش‌ها، گرایش سیاست‌گذاری با ۲۲ درصد و پس از آن گرایش بازاریابی و گرایش بازاریابی بین‌الملل با ۱۷ درصد قرار دارند. همچنین بررسی وضعیت دانشگاه‌ها نیز نشان می‌دهد آثار مدیریت بازرگانی (گرایش سیاست‌گذاری) با ۱۸ اثر در دانشگاه علامه طباطبائی و بعد از آن با ۱۱ اثر در دانشگاه شهید بهشتی قرار دارد. آثار مدیریت بازرگانی (گرایش بازاریابی) با ۱۴ اثر در دانشگاه تهران و بعد از آن با ۱۰ اثر در دانشگاه علامه طباطبائی قرار دارد. همچنین آثار مدیریت بازرگانی (گرایش بازاریابی بین‌الملل) با ۱۶ اثر در دانشگاه تربیت مدرس و بعد از آن با ۹ اثر در دانشگاه تهران قرار دارد.

ضمن این که از میان سایر رشته‌ها، دانشجویان رشته مدیریت صنعتی و بعد از آن، مدیریت دولتی نیز آثاری قابل توجه در حوزه استراتژی داشته‌اند.

جدول ۶. مشارکت گروه‌های علمی-تخصصی (رشته تحصیلی) دانشجویان تهیه‌کننده رساله و پایان‌نامه‌های ۴ دانشگاه منتخب تهران

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	رساله پایان‌نامه	دانشگاه علامه طباطبائی	دانشگاه تهران	دانشگاه شهید بهشتی	دانشگاه تربیت مدرس
گرایش سیاست‌گذاری	۴۱	۲۲ درصد	۳۹	۲	۱۸	۴	۱۱
گرایش بازاریابی	۳۱	۱۷ درصد	۸	۲۳	۱۰	۱۴	۷
گرایش بازاریابی بین‌الملل	۳۲	۱۷ درصد	۳	۲۹	۱	۹	۶
گرایش رفتار سازمانی و منابع انسانی	۷	۴ درصد	۶	۱	۵	۱	۱
گرایش بازرگانی بین‌الملل	۱۲	۶ درصد	۱	۱۱	۸	۲	۱
گرایش بیمه	۱۲	۶ درصد	-	۱۲	۹	۳	-
گرایش تحول	۲	۱ درصد	-	۲	۱	۱	-
بدون مشخص بودن گرایش	۳۴	۱۸ درصد	۱۴	۲۰	۱۳	۹	۸
مدیریت اجرایی	۱	۱ درصد	-	۱	۱	-	-
MBA	۲	۱ درصد	-	۲	-	۲	-
مدیریت صنعتی	۵	۳ درصد	۵	-	-	۵	-
مدیریت دولتی	۴	۲ درصد	۴	-	-	۴	-
مدیریت مالی	۱	۱ درصد	-	۱	۱	-	-
سایر	۴	۲ درصد	۳	۱	-	۳	۱
تعداد کل	۱۸۸	۱۰۰	۸۳	۱۰۵	۶۷	۵۷	۳۵

جنسیت پژوهشگران. وضعیت جنسیت دانشجویان نویسنده آثار در جدول ۷ ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود حدود ۷۶ درصد آثار مربوط به آقایان بوده است. نکته جالب این‌که نسبت خانم‌ها به آقایان در مقطع کارشناسی ارشد حدود ۳۰ درصد است، اما این نسبت در مقطع دکتری کمتر شده و به حدود ۱۷ درصد می‌رسد، یعنی هر چه از سمت مقطع کارشناسی ارشد به سمت مقطع دکتری حرکت کنیم، مشاهده می‌شود آقایان علاقه‌مند به حوزه استراتژی نسبت به خانم‌ها بیشتر شده‌اند. ضمن این‌که نسبت خانم‌ها به آقایان در دانشگاه‌ها نیز نشان می‌دهد که این

نسبت در دانشگاه تربیت مدرس بیشترین و در دانشگاه علامه طباطبائی کمترین بوده است؛ بدین معنا که دانشجویان دختر علاقمند به مدیریت استراتژیک در دانشگاه تربیت مدرس نسبت به سایر دانشگاه‌ها، بیشتر بوده است.

جدول ۷. جنسیت تهیه‌کنندگان رساله و پایان‌نامه‌های منتخب

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	رساله	پایان‌نامه	دانشگاه علامه طباطبائی	دانشگاه تهران	دانشگاه شهید بهشتی	دانشگاه تربیت مدرس
مرد	۱۴۲	۷۶	۶۹	۷۳	۵۴	۴۵	۲۶	۱۷
زن	۴۵	۲۴	۱۴	۳۱	۱۳	۱۱	۹	۱۲
کل	۱۸۷	۱۰۰	۸۳	۱۰۴	۶۷	۵۶	۳۵	۲۹

روش‌ها و تکنیک‌های مورد استفاده. این پارامتر شامل روش‌های مورد استفاده در نگارش پایان‌نامه (توصیفی-بنیادی، توصیفی-کاربردی، توصیفی-تحلیلی، توصیفی-توسعه‌ای، موردی، مطالعه تطبیقی، سایر)؛ روش تحقیق (کمی، کیفی، آمیخته «ترکیبی»); ابزارهای پژوهش (پرسشنامه، مصاحبه، ترکیبی، بررسی اسناد و تحلیل محتوا، سایر); سطح تحلیل (فرد/افراد، شرکت/سازمان، صنعت، کشور/ملی، ترکیبی); حوزه مورد مطالعه پژوهش‌ها (صنعت، کشاورزی، خدمات، ترکیبی، سایر) و نمونه‌گیری است.

بر اساس جدول ۸، ۱۱ درصد از آثار توصیفی-بنیادی، ۶۶ درصد از آثار توصیفی-کاربردی، ۲۰ درصد از آثار توصیفی-توسعه‌ای، ۳ درصد از توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. ضمن این که متأسفانه روش‌های موردی و تطبیقی مورد توجه قرار نگرفته است. بنابراین همان‌طور که مشاهده می‌شود روش تحقیق توصیفی-کاربردی، بیشترین روش مورد استفاده شده است.

همچنین از نظر ماهیت رساله و پایان‌نامه نیز باید گفت عمده روش توصیفی-کاربردی در پایان‌نامه‌ها بوده است. ضمن این که عمده روش توصیفی-بنیادی و روش توصیفی-توسعه‌ای در رساله‌ها انجام شده است. همچنین بررسی وضعیت دانشگاه‌ها نیز نشان می‌دهد بیشترین سهم روش توصیفی-کاربردی با ۴۲ اثر مربوط به دانشگاه تهران است. روش توصیفی-بنیادی نیز به طور مشترک با ۶ اثر متعلق به دانشگاه علامه طباطبائی و تهران است. ضمن این که روش توصیفی-توسعه‌ای نیز با ۱۶ اثر مربوط به دانشگاه علامه طباطبائی است. به طور کلی احتمالاً تعداد بیشتر آثار هر بخش، نشان‌دهنده علاقه آن بخش بدان مورد است.

جدول ۸. روش‌های مورد استفاده در نگارش رساله و پایان‌نامه‌های منتخب

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	رساله	پایان‌نامه	دانشگاه علامه طباطبائی	دانشگاه تهران	دانشگاه شهید بهشتی	دانشگاه تربیت مدرس
توصیفی- کاربردی	۱۱۵	۶۶ درصد	۳۰	۸۵	۳۵	۴۲	۱۶	۲۲
توصیفی- بنیادی	۲۰	۱۱ درصد	۱۸	۲	۶	۶	۴	۴
توصیفی- توسعه‌ای	۳۴	۲۰ درصد	۳۰	۴	۱۶	۶	۵	۷
توصیفی- تحلیلی	۵	۳ درصد	۱	۴	۳	۰	۲	۰
موردی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تطبیقی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
کل	۱۷۴	۱۰۰	۷۹	۹۵	۶۰	۵۴	۲۷	۳۳

از نظر ماهیت پژوهش، همچنان که در جدول ۹ نشان داده شده است ۵۹ درصد از آن‌ها به روش کمی، ۹ درصد به روش کیفی و ۳۲ درصد به روش تحقیق آمیخته (ترکیبی) انجام شده است. همچنین از نظر ماهیت رساله و پایان‌نامه نیز باید گفت روش تحقیق کیفی و آمیخته در رساله‌ها نسبت به پایان‌نامه‌ها بیشتر بوده و برای روش تحقیق کمی این موضوع برعکس است و پایان‌نامه‌ها نسبت به رساله‌ها بیشتر بوده است. همچنین بررسی وضعیت دانشگاه‌ها نیز نشان می‌دهد بیشترین سهم روش تحقیق کمی با ۳۴ اثر مربوط به دانشگاه تهران است. روش تحقیق کیفی نیز با ۷ اثر متعلق به دانشگاه علامه طباطبائی است. ضمن این‌که روش تحقیق آمیخته نیز با ۱۹ اثر مربوط به دانشگاه علامه طباطبائی است.

جدول ۹. فراوانی رساله و پایان‌نامه‌های منتخب از نظر روش تحقیق

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	رساله	پایان‌نامه	دانشگاه علامه طباطبائی	دانشگاه تهران	دانشگاه شهید بهشتی	دانشگاه تربیت مدرس
کمی	۹۹	۵۹ درصد	۱۹	۸۰	۳۰	۳۴	۱۷	۱۸
کیفی	۱۵	۹ درصد	۱۲	۳	۷	۵	۲	۱
آمیخته (ترکیبی)	۵۴	۳۲ درصد	۳۹	۱۵	۱۹	۱۵	۱۱	۹
کل	۱۶۸	۱۰۰	۷۰	۹۸	۵۶	۵۴	۳۰	۲۸

جدول ۱۰ نشان می‌دهد که ۶۰ درصد آثار برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از پرسشنامه، ۸ درصد از مصاحبه، ۲۹ درصد از ابزارهای ترکیبی (ترکیبی از پرسشنامه و مصاحبه) و ۲ درصد از ابزارهای ترکیبی (پرسشنامه-مصاحبه-اسناد) و ۲ درصد نیز بر پایه استفاده از اسناد، شواهد و تحلیل محتوا انجام شده است.

همچنین از نظر ماهیت رساله و پایان‌نامه نیز باید گفت ابزار مصاحبه و ترکیبی (پرسشنامه-مصاحبه) در رساله‌ها نسبت به پایان‌نامه‌ها بیشتر بوده و برای ابزار پرسشنامه این موضوع برعکس است و پایان‌نامه‌ها نسبت به رساله‌ها بیشتر بوده است. همچنین بررسی وضعیت دانشگاه‌ها نیز نشان می‌دهد بیشترین سهم ابزار پرسشنامه با ۳۶ اثر مربوط به دانشگاه علامه طباطبائی است. ابزار مصاحبه نیز مشترکاً با ۵ اثر متعلق به دانشگاه علامه طباطبائی و تهران است. ضمن این‌که ابزار ترکیبی (پرسشنامه-مصاحبه) نیز با ۱۴ اثر مربوط به دانشگاه علامه طباطبائی است.

جدول ۱۰. فراوانی رساله و پایان‌نامه‌های منتخب از نظر منبع داده و ابزار پژوهش

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	رساله	پایان‌نامه	دانشگاه علامه طباطبائی	دانشگاه تهران	دانشگاه شهید بهشتی	دانشگاه تربیت مدرس
پرسشنامه	۱۰۱	۶۰	۲۵	۷۶	۳۶	۳۳	۱۵	۱۷
مصاحبه	۱۳	۸	۱۰	۳	۵	۵	۲	۱
ترکیبی (پرسشنامه-مصاحبه)	۴۸	۲۹	۳۱	۱۷	۱۴	۱۱	۱۳	۱۰
ترکیبی (پرسشنامه-مصاحبه-اسناد)	۴	۲	۲	۲	۰	۴	۰	۰
بررسی اسناد و تحلیل محتوا	۲	۱	۰	۲	۰	۰	۱	۱
کل	۱۶۸	۱۰۰	۶۸	۱۰۰	۵۵	۵۳	۳۱	۲۹

همچنین وضعیت سطح تحلیل نیز نشان می‌دهد که شرکت یا سازمان با ۹۷ درصد بالاترین میزان سطح تحلیل در مطالعات بوده است و ۳ درصد مطالعات نیز در سطح صنعت بوده است. ضمن این‌که سطح فرد / افراد و همچنین سطح کشور / ملی نیز مورد بررسی قرار نگرفته که جای تأمل دارد. این بررسی‌ها نشان می‌دهد که سطح تحلیل افراد و مدیران ارشد باید مد نظر بیشتری

قرار گیرد. جدول ۱۱، نشان‌دهنده وضعیت آثار از نظر سطح تحلیل است. همچنین از نظر ماهیت رساله و پایان‌نامه نیز سطح شرکت یا سازمان در رساله‌ها حدود ۹۴ درصد و در پایان‌نامه‌ها حدود ۹۹ درصد را شامل می‌شود. همچنین بررسی وضعیت دانشگاه‌ها نیز نشان می‌دهد سطح شرکت یا سازمان در دانشگاه علامه طباطبائی و تهران شامل ۵۲ اثر است و بعد از آن‌ها نیز دانشگاه شهید بهشتی با ۳۱ اثر و دانشگاه تربیت مدرس با ۲۸ اثر قرار دارد.

جدول ۱۱. فراوانی رساله و پایان‌نامه‌های منتخب از نظر سطح تحلیل

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	رساله	پایان‌نامه	دانشگاه علامه طباطبائی	دانشگاه تهران	دانشگاه شهید بهشتی	دانشگاه تربیت مدرس
فرد / افراد	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
شرکت / سازمان	۱۶۳	۹۷ درصد	۶۵	۹۸	۵۲	۵۲	۳۱	۲۸
صنعت	۵	۳ درصد	۴	۱	۳	۰	۲	۰
کشور / ملی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
کل	۱۶۸	۱۰۰	۶۹	۹۹	۵۵	۵۲	۳۳	۲۸

همچنین وضعیت حوزه مورد مطالعه پژوهش‌ها در جدول ۱۲ ارائه شده است که نشان می‌دهد حوزه صنعت ۵۷ درصد، حوزه خدمات ۴۰ درصد، حوزه ترکیبی ۲ درصد و حوزه کشاورزی ۱ درصد هستند. لذا طبق نتایج صنعت، جذابیت بیشتری برای آثار پژوهشی پژوهشگران داشته است. همچنین از نظر ماهیت رساله و پایان‌نامه نیز باید گفت پایان‌نامه‌ها نسبت به رساله‌ها در حوزه صنعت بیشتر بوده ولی برای حوزه خدمات موضوع برعکس است و رساله‌ها نسبت به پایان‌نامه‌ها بیشتر بوده است.

جدول ۱۲. فراوانی رساله و پایان‌نامه‌های منتخب از نظر حوزه مورد مطالعه

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	رساله	پایان‌نامه	دانشگاه علامه طباطبائی	دانشگاه تهران	دانشگاه شهید بهشتی	دانشگاه تربیت مدرس
صنعت	۹۸	۵۷	۳۲	۶۶	۲۲	۳۱	۲۳	۲۲
کشاورزی	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰
خدمات	۶۷	۴۰	۳۷	۳۰	۳۱	۲۰	۱۰	۶
ترکیبی	۳	۲	۰	۳	۳	۰	۰	۰
کل	۱۶۹	۱۰۰	۶۹	۱۰۰	۵۶	۵۲	۳۳	۲۸

موضوع دیگر، وضعیت نمونه‌گیری است که نشان‌دهنده روش نمونه‌گیری و تعداد نمونه در پایان‌نامه و رساله‌ها است. نتایج نشان می‌دهد نمونه‌گیری احتمالی با ۵۱ درصد، نمونه‌گیری غیراحتمالی با ۳۵ درصد و تمام‌شماری با ۱۴ درصد انواع وضعیت نمونه‌گیری در آثار است. ضمن این‌که ۴۱ اثر یعنی حدود ۲۲ درصد آثار دانشجویی بررسی شده، به‌درستی به نوع نمونه‌گیری خود اشاره نکرده بودند. برخی اصلاً بدان اشاره نکرده بودند و برخی نیز به اشتباه نوع نمونه‌گیری را متناسب با روش تحقیق خود اتخاذ کرده بودند.

همچنین در مجموع، نمونه‌گیری احتمالی تصادفی ساده با ۳۵ درصد، نمونه‌گیری غیراحتمالی در دسترس با ۱۸ درصد، تمام‌شماری با ۱۴ درصد و همچنین نمونه‌گیری طبقه‌ای با ۱۰ درصد بیشترین روش‌های نمونه‌گیری هستند.

از نظر ماهیت رساله و پایان‌نامه نیز باید گفت پایان‌نامه‌ها نسبت به رساله‌ها در پارامتر نمونه‌گیری احتمالی بیشتر بوده ولی برای پارامتر نمونه‌گیری غیر احتمالی موضوع برعکس است و رساله‌ها نسبت به پایان‌نامه‌ها بیشتر بوده است. همچنین بررسی وضعیت دانشگاه‌ها نیز نشان می‌دهد بیشترین سهم پارامتر نمونه‌گیری احتمالی و هم غیراحتمالی، مربوط به دانشگاه علامه طباطبائی و بعد از آن تهران است.

جدول ۱۳. وضعیت نمونه‌گیری در رساله و پایان‌نامه‌های منتخب

پارامتر مورد بررسی	پارامتر	فروانی	فروانی درصد	رساله	پایان‌نامه	طباطبائی علامه	دانشگاه تهران	دانشگاه تبریز	دانشگاه ایلام	دانشگاه تبریز
تصادفی ساده	۵۲	۳۵	۱۵	۳۷	۱۵	۱۷	۸	۱۲		
تصادفی نظام‌مند	۲	۱	۲	۰	۱	۰	۱	۰		
طبقه‌ای	۱۵	۱۰	۷	۸	۶	۴	۵	۰		
خوشه‌ای	۶	۴	۰	۶	۴	۱	۰	۱		
در دسترس	۲۷	۱۸	۲۰	۷	۹	۴	۵	۹		
نمونه‌گیری سه‌میه‌ای	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰		
غیراحتمالی قضوتی	۱۳	۹	۹	۴	۶	۷	۰	۰		
گلوله برفی	۱۲	۸	۸	۴	۴	۶	۰	۲		
تمام‌شماری	۲۰	۱۴	۴	۱۶	۶	۳	۷	۴		
کل	۱۴۷	۱۰۰	۶۵	۸۲	۵۱	۴۲	۲۶	۲۸		

همچنین جدول ۱۴، وضعیت حجم نمونه‌ها را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود عمده حجم نمونه کمی، بازه زیر ۱۰۰ نفر هستند و در بخش نمونه کیفی نیز عمدتاً تعداد افراد نمونه زیر ۲۰ نفر بوده است.

جدول ۱۴. توزیع رساله‌ها و پایان‌نامه‌های منتخب

حجم نمونه	تعداد نمونه	فراوانی
کمی	کمتر از ۵۰	۴۴
	۵۱ تا ۱۰۰	۳۸
	۱۰۱ تا ۲۰۰	۴۲
	۲۰۱ تا ۳۰۰	۱۰
	۳۰۱ تا ۴۰۰	۱۱
	بیشتر از ۴۰۱	۵
	کمتر از ۵ نفر	۱
کیفی	۶ تا ۱۰ نفر	۳
	۱۱ تا ۱۵ نفر	۱
	۱۶ تا ۲۰ نفر	۳
	۲۱ تا ۲۵ نفر	۲
	۲۶ تا ۳۰ نفر	۲

بررسی اعتبار روش تحقیق. این پارامتر شامل انواع روش‌های روایی و پایایی برای اعتبار نتایج است که ۶۳ درصد آثار دارای روایی محتوایی، ۲۶ درصد دارای روایی سازه و ۱۱ درصد نیز دارای روایی ظاهری است. همچنین طبق نتایج، ۹۸ درصد آثار بررسی شده، پایایی پژوهش خود را با آلفای کرونباخ سنجیده‌اند.

از نظر ماهیت رساله و پایان‌نامه نیز باید گفت پایان‌نامه‌ها نسبت به رساله‌ها در پارامتر روایی محتوایی بیشتر بوده ولی برای پارامتر روایی ظاهری موضوع برعکس است و رساله‌ها نسبت به پایان‌نامه‌ها بیشتر بوده است و پارامتر روایی سازه در میان دو اثر رساله و پایان‌نامه به یک میزان است. همچنین بررسی وضعیت دانشگاه‌ها نیز نشان می‌دهد بیشترین سهم روایی محتوایی و روایی ظاهری به ترتیب با ۴۰ اثر و ۱۰ اثر، مربوط به دانشگاه علامه طباطبائی است، همچنین سهم روایی سازه نیز با ۱۴ اثر مشترکاً مربوط به دانشگاه علامه طباطبائی و تهران است. لازم به ذکر است میزان اشتباهات و یا خطاهای اعتبار در رساله‌ها بسیار کمتر از پایان‌نامه بوده است.

جدول ۱۵. توزیع رساله‌ها و پایان‌نامه‌های منتخب از نظر اعتبار روش تحقیق

روش تحقیق	فراوانی	درصد فراوانی	رساله	پایان‌نامه	دانشگاه علامه طباطبائی	دانشگاه تهران	دانشگاه شهید بهشتی	دانشگاه تربیت مدرس
روایی محتوایی	۱۱۴	۶۳ درصد	۴۰	۷۴	۴۰	۳۳	۲۲	۱۹
روایی ظاهری (شکلی/صوری)	۲۰	۱۱ درصد	۱۱	۹	۱۰	۵	۲	۳
روایی سازه	۴۶	۲۶ درصد	۲۳	۲۳	۱۴	۱۴	۶	۱۲
پایایی آلفای کرونباخ	۱۲۷	۹۸ درصد	۴۶	۸۱	۴۳	۳۵	۲۳	۲۶
پایایی دو نیم‌سازی	۳	۲ درصد	۲	۱	۰	۲	۱	۰

روش‌های تجزیه و تحلیل آماری. در بررسی‌ها حدود ۴۰ روش تجزیه و تحلیل شناسایی شد که نتایج آن در جدول ۱۶ ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود آزمون تی با ۱۵ درصد، مدل‌سازی معادلات ساختاری با ۱۳ درصد، آزمون فریدمن با ۹ درصد، آزمون کولکوگروف-اسمیرنوف با ۷ درصد و همبستگی پیرسون با ۷ درصد، پرکاربردترین روش‌های تجزیه و تحلیل هستند.

جدول ۱۶. روش‌های تجزیه و تحلیل آماری رساله‌ها و پایان‌نامه‌های منتخب

ردیف	روش تجزیه و تحلیل	فراوانی	درصد فراوانی
۱	آزمون T	۵۹	۱۵ درصد
۲	مدل‌سازی معادلات ساختاری	۵۱	۱۳ درصد
۳	آزمون فریدمن	۳۴	۹ درصد
۴	آزمون کولکوگروف-اسمیرنوف	۲۸	۷ درصد
۵	همبستگی پیرسون	۲۸	۷ درصد
۶	تحلیل واریانس-ANOVA	۱۲	۳ درصد
۷	نظریه داده بنیاد	۱۲	۳ درصد
۸	همبستگی	۱۲	۳ درصد
۹	همبستگی اسپیرمن	۱۲	۳ درصد
۱۰	آزمون کای دو	۱۰	۳ درصد

ردیف	روش تجزیه و تحلیل	فراوانی	درصد فراوانی
۱۱	رگرسیون چندگانه	۱۰	۳ درصد
۱۲	AHP	۹	۲ درصد
۱۳	آزمون دو جمله‌ای	۹	۲ درصد
۱۴	تحلیل واریانس	۹	۲ درصد
۱۵	آزمون علامت دار ویلکاکسون	۸	۲ درصد
۱۶	آزمون مقایسه زوجی	۸	۲ درصد
۱۷	تحلیل محتوا	۸	۲ درصد
۱۸	تحلیل تم	۷	۲ درصد
۱۹	رگرسیون	۷	۲ درصد
۲۰	آزمون میانگین دو جامعه	۶	۲ درصد
۲۱	آزمون‌های تعقیبی	۵	۱ درصد
۲۲	آزمون مان ویتنی	۴	۱ درصد
۲۳	تحلیل خوشه‌ای	۴	۱ درصد
۲۴	رگرسیون خطی	۴	۱ درصد
۲۵	ANP	۳	۱ درصد
۲۶	DEMATEL	۳	۱ درصد
۲۷	آزمون نسبت موفقیت	۳	۱ درصد
۲۸	دلفی	۳	۱ درصد
۲۹	منطق فازی	۳	۱ درصد
۳۰	TOPSIS	۲	۱ درصد
۳۱	آزمون کروسکال - والیس	۲	۱ درصد
۳۲	آنتروپی شانون	۲	۱ درصد
۳۳	نگاشت شناخت علمی	۲	۱ درصد
۳۴	سایر روش‌ها با فراوانی ۱ (آزمون Z، اقتصاد سنجی، پنل دیتا، پویایی‌شناسی سیستم‌ها، مدل ساختاری تفسیری، سری زمانی و نظریه بازی‌ها)	۸	۲ درصد
	جمع کل	۳۸۷	۱۰۰

منابع. این پارامتر نشان دهنده تعداد منابع فارسی، عربی و لاتین استفاده شده در پایان نامه است. منابع مورد استفاده شامل آثار فارسی، عربی و لاتین هستند. با توجه به سطح دسترسی پژوهشگران به آثار، در رساله و پایان‌نامه‌های مورد بررسی در مجموع از ۱۹۴۹۲ منبع در انجام پژوهش استفاده شده است که از این تعداد ۴۳۱۵ منبع یعنی ۲۲ درصد از منابع فارسی و ۱۵۱۷۷ منبع یعنی ۷۸ درصد از منابع لاتین هستند و منابع عربی مورد استناد قرار نگرفته‌اند که صفر درصد محسوب می‌شود. میانگین منابع مورد استفاده برای ۱۸۸ اثر برابر با ۱۰۴ منبع برای هر اثر است که رقم رضایت‌بخش خوبی در استفاده از منابع است. میانگین منابع لاتین مورد استفاده در هر اثر

برابر با ۸۱ منبع است و این رقم برای منابع فارسی معادل ۲۳ منبع برای هر اثر است و به طور کلی بررسی نشان می‌دهد متوسط تعداد منابع برای آثار خوب است. جدول ۱۷، نشان‌دهنده وضعیت رساله و پایان‌نامه‌ها از نظر منابع و مأخذ است.

جدول ۱۷. توزیع منابع در رساله‌ها و پایان‌نامه‌های ۴ دانشگاه منتخب تهران

پارامتر	منابع فارسی	منابع لاتین	منابع عربی	کل رساله و پایان‌نامه‌ها
میانگین	۲۳	۸۱	۰	۱۰۴
درصد	۲۲ درصد	۷۸ درصد	۰	۱۰۰ درصد
حداقل	۲	۳	۰	۱۲
حداکثر	۹۸	۵۵۸	۰	۶۰۴
جمع منابع	۴۳۱۵	۱۵۱۷۷	۰	۱۹۴۹۲

همچنین اگر از منظر تفکیکی پایان‌نامه و رساله و همچنین دانشگاه به منابع نگاه کنیم، نتایج جالبی حاصل می‌شود. در وضعیت رساله‌ها نسبت به پایان‌نامه، هم از منظر منابع فارسی و هم از منظر منابع لاتین گستردگی بیشتری وجود دارد. ضمن این که وضعیت دانشگاه‌ها نشان می‌دهد که آثار دانشگاه علامه طباطبائی تأکید بیشتری بر منابع فارسی داشته‌اند، در حالی که آثار دانشگاه تربیت مدرس، بیشترین تأکید خود را بر منابع لاتین صرف کرده‌اند. جدول ۱۸ این نتایج را نشان می‌دهد.

جدول ۱۸. توزیع منابع در رساله‌ها و پایان‌نامه‌های ۴ دانشگاه منتخب تهران به تفکیک نوع اثر و دانشگاه

روش تحقیق	رساله	پایان‌نامه	دانشگاه علامه طباطبائی	دانشگاه تهران	دانشگاه شهید بهشتی	دانشگاه تربیت مدرس
میانگین منابع فارسی	۲۹	۲۳	۳۳	۲۳	۱۹	۲۲
میانگین منابع لاتین	۱۴۳	۵۰	۹۹	۷۰	۸۹	۱۰۵
میانگین منابع عربی	۰	۰	۰	۰	۰	۰
میانگین کل رساله و پایان‌نامه‌ها	۱۴۷	۶۹	۱۰۶	۸۹	۱۰۲	۱۲۸

وضعیت ظاهری پایان‌نامه. یکی از پارامترهای مورد ارزیابی دیگر، وضعیت ظاهری پایان‌نامه برحسب تعداد صفحات، تعداد جدول، تعداد عکس و نمودار است. همان‌طور که جدول زیر نیز نشان می‌دهد، کمترین تعداد صفحه مقالات ۷۰ و بیشترین ۳۸۴ صفحه بود که به‌طور میانگین هر اثر دارای حدود ۱۸۸ صفحه حجم است. همچنین به‌طور میانگین هر اثر، دارای حدود ۴۰ جدول و ۲۹ عکس است.

جدول ۱۹. وضعیت ظاهری رساله و پایان‌نامه‌های ۴ دانشگاه منتخب تهران

پارامتر	صفحه		جدول		عکس و نمودار	
	رساله	پایان‌نامه	رساله	پایان‌نامه	رساله	پایان‌نامه
میانگین	۲۴۳	۱۴۸	۵۱	۳۲	۴۰	۱۹
حداقل	۱۵۶	۷۰	۷۰	۲	۲	۱
حداکثر	۳۷۹	۳۸۴	۳۸۴	۲۴۶	۲۴۶	۵۹

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

این پژوهش با هدف بررسی روش‌شناسی پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و رساله‌های مقطع دکتری حوزه استراتژی در دانشگاه‌های سطح یک تهران با رویکرد فراروش انجام شد. بررسی مبانی نظری پژوهش نشان داد که تا به حال در حوزه پایان‌نامه‌های استراتژی، پژوهشی انجام نشده که این مهم، نوآوری پژوهش است. ضمن این‌که بازه زمانی گسترده بررسی، حجم مورد مطالعه و نوع پژوهش نیز، دیگر جنبه‌های نوآورانه مقاله حاضر است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و رساله‌های مقطع دکتری حوزه استراتژی در چهار دانشگاه تربیت مدرس، تهران، شهید بهشتی و علامه طباطبائی بود که بین سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۵ انجام گرفته و در کتابخانه دانشکده مربوطه وجود داشته است. ضمن این‌که روش نمونه‌گیری به صورت تمام شماری بوده و پس از حذف نمونه‌های غیر مرتبط، حجم نمونه نهایی مورد بررسی ۱۸۸ عدد شد که شامل ۸۳ رساله مقطع دکتری و ۱۰۵ پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد است. در این پژوهش با اتکا بر فراروش، شاخص‌های تحلیل در قالب ۱۱ پارامتر سهم موضوعی، مقطع تحصیلی دانشجویان، تعداد افراد مشارکت‌کننده، مشارکت نهادهای علمی، مشارکت گروه‌های علمی تخصصی، جنسیت پژوهشگر، روش‌ها و تکنیک‌های مورد استفاده، بررسی اعتبار روش تحقیق، روش‌های تجزیه و تحلیل آماری، منابع و مأخذ و وضعیت ظاهری پایان‌نامه مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج نشان می‌دهد سهم دانشگاه‌ها بر اثر به ترتیب شامل: دانشگاه علامه طباطبائی (۶۷ اثر)، دانشگاه تهران (۵۷ اثر)، دانشگاه شهید بهشتی (۳۵ اثر) و دانشگاه تربیت مدرس (۲۹ اثر). دانشگاه علامه طباطبائی و دانشگاه تهران مجموعاً حدود ۷۰ درصد کل آثار را به خود اختصاص داده‌اند. لذا در مجموع دانشگاه علامه طباطبائی و دانشگاه تهران از پیشگامان و مهم‌ترین دانشگاه‌های کشور در حوزه استراتژی هستند. روند سالیانه آثار استراتژی حکایت از روند تقریباً صعودی داشته، هر چند در برخی سال‌ها نیز فراز و فرودی وجود داشته است. به طور کلی تعداد آثار در دوره پنجم یعنی بازه سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بیشترین تعداد بوده است و در این میان، سال ۱۳۹۴ با تعداد آثار

حوزه استراتژی، سال پرباری از نظر کمیت برای پژوهشگران مدیریت استراتژیک بوده است. پیشنهاد می‌شود، پژوهشگران با پژوهشی کیفی، به دنبال دلایل این موضوع باشند تا دلایل رشد آثار و علاقه پژوهشگران این حوزه شناسایی شود.

وضعیت موضوعی آثار نیز قابل تأمل است. با توجه به طبقه‌بندی ۱۸ موردی [۱۶]؛ نتایج پژوهش نشان می‌دهد که موضوعات استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری، تدوین استراتژی، تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی، مدیریت استراتژیک بازار و همچنین ارزیابی عملکرد و کنترل استراتژیک، به ترتیب پنج موضوع اصلی در آثار بررسی شده است که مجموعاً حدود ۶۰ درصد آثار را به خود اختصاص می‌دهد.

نکته جالب این که نتایج پژوهش [۱۶] نیز که به بررسی پژوهش‌های مدیریت استراتژیک در نشریه‌های علمی پژوهشی داخلی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ پرداخته بود نیز نشان می‌دهد موضوعات استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری، ارزیابی عملکرد و کنترل استراتژیک، تدوین استراتژی، رهبری، تفکر و تصمیم‌گیری استراتژیک و همچنین تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی، موضوعات اصلی مقالات حوزه استراتژی کشور هستند که با نتایج این پژوهش، بسیار مشابه هستند. همان‌طور که مشاهده می‌شود موضوع استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری در هر دو پژوهش، رتبه اول را دارا بودند که نشان می‌دهد علایق پژوهشگران استراتژی کشور، عمدتاً در این موضوع است که علت آن را هم باید ریشه در آثار مایکل پورتر دانست و به نظر می‌رسد پژوهشگران ایرانی احتمالاً بیشتر تحت تأثیر آثار پورتر بوده‌اند. نکته دیگر موضوع تدوین راهبرد است؛ بررسی ادبیات نظری نیز نشان می‌دهد که مطالعات زیادی در خارج و داخل در زمینه استراتژی به‌ویژه حوزه تدوین صورت گرفته است [۲۳]. در واقع، در حوزه تدوین استراتژی فعالیت‌های جامع‌تری نسبت به اجرای استراتژی به صورت تئوری صورت گرفته است، چرا که تصور بر این بوده که ریشه تمام مشکلات در زمینه تدوین استراتژی [۱۴]، اما به نظر می‌رسد این موضوع چندان هم درست نبوده است [۱]. ضمن این که مطالعات اخیر نیز نشان می‌دهد که در بسیاری از شرکت‌ها و سازمان‌ها، مشکل چندان در تدوین استراتژی و محتوای آن وجود نداشته و علی‌رغم آن استراتژی‌ها، با شکست مواجه شده‌اند [۲۹] و یا اگر استراتژی‌های تدوین شده، به درستی پیاده‌سازی نگردند، اثربخشی کل برنامه‌ریزی کاهش می‌یابد [۳۳]. بنابراین لازم است مطالعه در حوزه مسائل اجرا و حتی کنترل استراتژیک نیز مدنظر پژوهشگران به‌خصوص در دوره دکتری قرار گیرد.

از سوی دیگر، موضوعات حاکمیت شرکتی و ذی‌نفعان، مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکتی، استراتژی‌های مالی، استراتژی فناوری اطلاعات و کسب‌وکارهای الکترونیکی و همچنین مدیریت استراتژیک منابع انسانی، به ترتیب کمترین میزان آثار انتشار یافته را به خود اختصاص داده‌اند و کمتر مورد توجه دانشجویان و اساتید داخلی واقع شده‌اند. ضمن این که پژوهش [۱۶] نیز حکایت

از این دارد که حاکمیت شرکتی و ذی‌نفعان و همچنین مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکتی در رده‌های پایین اهمیت قرار دارد. لازم به ذکر است نتایج حوزه موضوعی در این پژوهش و پژوهش‌های مشابه [۱۶]، [۳۵] می‌تواند مؤید این باشد که احتمالاً اغلب مقالات منتشر شده حوزه استراتژی، برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد یا رساله دکتری دانشجویان بوده است.

همچنین اولویت موضوعی آثار وابسته به ۴ دانشگاه نیز نشان می‌دهد موضوع استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری و موضوع تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی که جزء موضوعات اصلی مجموع بوده است، در هر ۴ دانشگاه، جز اولویت بوده است. اما موضوع تدوین استراتژی و موضوع مدیریت استراتژیک بازار فقط در ۲ دانشگاه تهران و شهید بهشتی جزء اولویت بوده است. نکته جالب این است که با توجه به این که موضوع اجرای استراتژی و استراتژی در عمل، تقریباً در اهمیت میانی موضوعات اصلی قرار داشته، اما در ۲ دانشگاه علامه طباطبائی و تربیت مدرس جزء اولویت موضوعی بوده است که نشان‌دهنده اهمیت موضوع اجرای استراتژی در این دو دانشگاه است.

بررسی زمانی موضوعات نیز نشان می‌دهد که همان‌طور که قابل حدس هم بوده است، موضوع تدوین استراتژی از ابتدای دوره دوم تا انتهای دوره پنجم، همواره جزء اولویت‌های موضوعی بوده است. اما نکته جالب این که هرچه به دوره‌های اخیر نزدیک‌تر می‌شویم، اختلاف موضوع تدوین استراتژی با دیگر موضوعات کمتر شده و موضوعات جدید دیگر نیز در کنار آن مطرح می‌شود. موضوع ارزیابی عملکرد و کنترل استراتژیک نیز در دوره سوم و چهارم جزء اولویت‌های موضوعی قرار داشته اما در دوره پنجم، موضوعات دیگری جای آن را گرفته‌اند. ضمن این که اجرای استراتژی از موضوعاتی است که در دوره پنجم یعنی از سال ۱۳۹۰ به بعد مورد توجه قرار گرفته و هر چه به زمان حال نزدیک‌تر می‌شویم، موضوع اجرا بیشتر دیده می‌شود. ضمن این که موضوعات استراتژی رقابتی و رقابت‌پذیری، تحلیل محیط و هوشمندی رقابتی و همچنین مدیریت استراتژیک بازار در هر سه دوره سوم تا پنجم مورد توجه بوده است. تنها موضوع رهبری، تفکر و تصمیم‌گیری استراتژیک در کنار موضوع کارآفرینی استراتژیک و توسعه کسب‌وکار در دوره پنجم مطرح شده که به نظر می‌رسد با تحلیل همین روند، این دو موضوع در کنار موضوع اجرای استراتژی و استراتژی در عمل، روند رو به رشدی در سال‌های آتی داشته باشند.

نکته مهم پیرامون موضوع «اجرای استراتژی» این است که با بررسی متون علمی و تجارب عملی که در زمینه اجرای استراتژی وجود دارد، مشخص می‌شود که شکاف و فاصله بزرگی بین تدوین استراتژی و اجرای استراتژی وجود دارد [۲]. به بیان دیگر، تفاوت زیادی بین آنچه سازمان‌ها تمایل دارند انجام دهند و آنچه واقعاً انجام می‌دهند، وجود دارد. برخی از دلایل کم توجهی به اجرای استراتژی که باعث این شکاف شده است، شامل: جذابیت کمتر اجرا نسبت به تدوین، نادیده گرفتن و مهم ندانستن اجرا توسط بسیاری از دانشگاه‌ها و متخصصین به این دلیل که معتقدند هر

کسی می‌تواند این کار را انجام دهد، سختی و پیچیدگی این کار، وجود تعداد کم مباحث تئوری و مدل مفهومی در مورد اجرای استراتژی، دشواری‌های عملی در جستجو مشارکت مدیران میانی، حالت مهارتی بودن اجرا که تبدیل این مهارت به علم و دانش ضمنی کارچندان ساده‌ای نیست. اما اخیراً با توجه به مباحث مطرح شده و مشکلات به وجود آمده، توجهات علمی در مدیریت استراتژیک از تدوین استراتژی به اجرای آن معطوف و پژوهش‌های وسیعی در این زمینه آغاز گردیده و امروزه شاهد این تفکر هستیم که اجرای موفقیت‌آمیز استراتژی، کلیدی برای بقا سازمان‌ها شده است [۳۳]. نتایج این پژوهش نیز نشان می‌دهد اهمیت این موضوع در ۲ دانشگاه علامه طباطبائی و تربیت مدرس تا حدودی مورد توجه قرار داشته، ضمن این‌که همان‌طور که اشاره شد در دوره پنجم یعنی از سال ۱۳۹۰ به بعد، بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

در نهایت، به‌طور کلی استراتژی‌های سطح وظیفه‌ای در کنار موضوعات استراتژی‌های همکاری و مشارکت؛ مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکتی و همچنین حاکمیت شرکتی و ذی‌نفعان کمتر مورد توجه پژوهشگران ایرانی بوده‌اند. البته به دلیل تا حدودی متأخر بودن برخی از این موضوعات، این اتفاق کمی قابل پیش‌بینی بود، اما باید موضوعات اشاره شده در کنار موضوعات مهم دیگر همچون اجرای استراتژی و استراتژی در عمل و همچنین کارآفرینی استراتژیک و توسعه کسب‌وکار و دیگر موضوعات نوظهور استراتژی در سطح بین‌المللی در رساله و پایان‌نامه‌های جدید بیشتر مورد تأکید قرار گیرد. همچنین لازم است با توجه به شرایط محیط اقتصادی کشور و لزوم توجه به فعالیت در شرایط عدم اطمینان در این حوزه، پژوهشگران اهتمام بیشتری بر این‌گونه نیازهای برخاسته از مسائل کاربردی و زمینه‌ای (متناسب با بستر فعالیت اقتصادی در کشور) ورزند.

مشارکت گروه‌های علمی-تخصصی نشان می‌دهد ۹۱ درصد آثار مربوط به رشته مدیریت بازرگانی بوده است. اما برخی رشته‌های دیگر نیز پایان‌نامه‌هایی در حوزه استراتژی انجام داده‌اند، به‌طوری‌که از میان سایر رشته‌ها، دانشجویان رشته مدیریت صنعتی و بعد از آن، مدیریت دولتی آثاری قابل توجه در حوزه استراتژی داشته‌اند. پیشنهاد می‌گردد با توجه به نظرات موافق و مخالف پیرامون ورود گرایش‌های دیگر مدیریت به پژوهش در حوزه مدیریت استراتژیک، پژوهشگران در پژوهشی عمیق به فرصت‌ها و تهدیدهای این مسأله بپردازند.

روش‌ها و تکنیک‌های مورد استفاده نیز نشان می‌دهد که آثار توصیفی-کاربردی و آثار توصیفی-توسعه‌ای، بیشتر مورد توجه بوده، اما روش‌های موردی و تطبیقی مورد توجه قرار نگرفته است. این در حالی است که اهمیت پژوهش‌های مطالعه موردی در پژوهش‌های مختلف به ویژه مدیریت، به کرات مورد تأکید اندیشمندان بوده است. با توجه به این‌که مطالعات موردی، هنگامی انجام می‌شوند که پژوهشگر نیازمند فهم یا تبیین یک پدیده باشد، برای تعمق بیشتر در پدیده‌ها به ویژه برخی موضوعات خاص استراتژی ضروری است. ضمن این‌که رویکرد مطالعه موردی، یک

کاوش تجربی است، که از منابع و شواهد چندگانه برای بررسی یک پدیده موجود در زمینه واقعی‌اش در شرایطی که مرز بین پدیده و زمینه آن به وضوح روشن نیست، استفاده می‌کند. بیشتر تحقیقات موردی، به علت فرصت بررسی باز، قادر به استخراج روش‌های استقرایی پژوهش می‌شوند که هدف آن تئوری‌سازی و ایجاد فرضیه و نه صرفاً آزمون آن‌هاست. [۸] لذا پیشنهاد می‌شود با توجه به هدف و ماهیت رویکرد مطالعه موردی، اساتید و به ویژه دانشجویان مقطع دکتری در رساله‌های خود، به آن بیشتر توجه کنند.

۵۹ درصد از آثار به روش کمی، ۹ درصد به روش کیفی و ۳۲ درصد به روش تحقیق آمیخته (ترکیبی) انجام شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که به دلیل سهولت روش‌های کمی در پژوهش‌ها، تفکر علاقه اساتید به مقاله بیس معتبر و عمدتاً دیدگاه اثبات‌گرایی در دانشگاه‌ها، معمولاً دانشجویان به این نوع از پژوهش بیشتر رغبت نشان می‌دهند، چرا که هم در سیاست‌گذاری‌های وزارت علوم و هم به لحاظ داوری و برخورداری از امتیاز بالاتر و اطمینان از چاپ مقالات مستخرج در مجلات علمی-پژوهشی، بر پژوهش‌های کمی بیشتر تأکید می‌شود. به نظر لازم است جهت‌گیری دانشگاه‌ها به تصویب پروپوزال و اولویت دادن به آثاری که از روش‌های کیفی و به خصوص آمیخته (ترکیبی) استفاده می‌کنند، نیز توجه بیشتری صورت گیرد. بررسی تحلیلی نسبت روش تحقیق در هر دانشگاه که به نوعی نشان‌دهنده وضعیت هر دانشگاه است، نشان می‌دهد نسبت دیدگاه اثبات‌گرایی (صرفاً روش تحقیق کمی) در دانشگاه تربیت مدرس و تهران بیشتر از سایر دانشگاه‌هاست. همچنین دیدگاه برساخت‌گرایی (صرفاً روش تحقیق کیفی) در دانشگاه علامه طباطبائی و تهران بیشتر مورد استقبال بوده است. ضمن این‌که دیدگاه ترکیبی (روش پژوهش آمیخته) نیز در دانشگاه شهید بهشتی نسبت به سایرین بیشتر است. ضمن این‌که هر چند از نظر ماهیت رساله و پایان‌نامه نیز باید گفت روش تحقیق کیفی و آمیخته در رساله‌ها نسبت به پایان‌نامه‌ها بیشتر بوده و برای روش تحقیق کمی این موضوع برعکس است و پایان‌نامه‌ها نسبت به رساله‌ها بیشتر بوده است. اما ضروری است تفکر مبتنی بر علاقه اساتید به مقاله بیس اصلاح شود. به ویژه حداقل در مقطع دکتری و یا دانشگاه‌های سطح ۱ تهران، این طرز فکر چندان مطلوب نظام آموزشی و پژوهشی وزارت علوم و طرح تحول علوم انسانی کشور نیست. با توجه به مسائل بیان شده و اهمیت توجه به پیچیدگی‌ها و عدم اطمینان محیطی لازم است پژوهشگران توجه بیشتری بر روش‌های کیفی و آمیخته داشته باشند. تمرکز بر روش‌های کیفی و آمیخته موجب می‌شود ضمن تحلیل و شناخت هر چه بیشتر بسترهای اقتصادی، سیاسی و ویژه کشور، نتایج به دست آمده همگونی بیشتری با نیازهای فعالان کسب‌وکار داشته باشد.

نتایج استفاده از ابزارهای پژوهش نشان می‌دهد ۶۰ درصد آثار برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از پرسشنامه، ۸ درصد از مصاحبه، ۲۹ درصد از ابزارهای ترکیبی (ترکیبی از پرسشنامه و

مصاحبه) و ۲ درصد از ابزارهای ترکیبی (پرسشنامه-مصاحبه-اسناد) و ۲ درصد نیز بر پایه استفاده از اسناد، شواهد و تحلیل محتوا انجام شده است. این اطلاعات، بیانگر این حقیقت است که به دلیل سهولت نسبی طراحی، توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه و همچنین دیدگاه اثبات‌گرایی به‌مثابه یک ابزار تحقیق، بیشتر پژوهشگران به این ابزار روی آورده‌اند. وضعیت سطح تحلیل نیز نشان می‌دهد که شرکت یا سازمان با ۹۷ درصد بالاترین میزان سطح تحلیل در مطالعات بوده است و ۳ درصد مطالعات نیز در سطح صنعت بوده است. ضمن این‌که سطح فرد / افراد و همچنین سطح کشور / ملی نیز مورد بررسی قرار نگرفته که جای تأمل دارد. این بررسی‌ها همراستا با [۳۷] نشان می‌دهد که سطح تحلیل افراد و مدیران ارشد باید مدنظر بیشتری قرار گیرد.

از منظر حوزه مورد مطالعه نیز می‌توان گفت که حدود ۵۷ درصد آثار در بخش حوزه صنعت و ۴۰ درصد در حوزه خدمات بوده است. لذا طبق نتایج صنعت، جذابیت بیشتری برای آثار پژوهشی پژوهشگران داشته است. همچنین از نظر ماهیت رساله و پایان‌نامه نیز باید گفت پایان‌نامه‌ها نسبت به رساله‌ها در حوزه صنعت بیشتر بوده ولی برای حوزه خدمات موضوع برعکس است و رساله‌ها نسبت به پایان‌نامه‌ها بیشتر بوده است. شاید بتوان این‌گونه تحلیل کرد که ناشناختگی و یا کم‌تر شناخته شدن کاربرد استراتژی در حوزه خدمات، دانشجویان دکتری و اساتید همراشان را تشویق می‌کند که دست به اکتشاف و یا پیاده‌سازی مدل‌های استراتژی در این حوزه بزنند. ضمن این‌که با توجه به گستردگی و تنوع حوزه خدمات، به نظر می‌رسد روش پژوهش‌های استراتژی در این زمینه در سال‌های آتی رو به رشد باشد. همچنین بررسی وضعیت دانشگاه‌ها نیز نشان می‌دهد بیشترین سهم حوزه صنعت با ۳۱ اثر مربوط به دانشگاه تهران است و بیشترین سهم حوزه خدمات نیز با ۳۱ اثر مربوط به دانشگاه علامه طباطبائی است. احتمالاً رویکرد و سمت و سوی اساتید این دو دانشگاه نیز در این ارتباط بی‌تأثیر نباشد. شرایط دانشگاه تهران به دلیل برند قوی خود در صنعت از یک سمت و سابقه پروژه‌های پژوهشی و مشاوره اساتید به این صنایع، موجب می‌شود صنایع و کارخانجات بیشتر پذیرای دانشجویان علاقه‌مند به پژوهش این دانشگاه باشند. از آن طرف با توجه به سوابق اساتید دانشگاه علامه، حوزه خدمات همچون بانک، بیمه، نیروی انتظامی و ... بیشتر با برند دانشگاه علامه طباطبائی ارتباط برقرار کرده و شاید انتخاب جامعه خدماتی برای دانشجویان این دانشگاه مقبول‌تر بوده باشد.

وضعیت نمونه‌گیری نشان می‌دهد ۴۱ اثر یعنی حدود ۲۲ درصد آثار دانشجویی بررسی شده، به درستی به نوع نمونه‌گیری خود اشاره نکرده بودند. برخی اصلاً بدان اشاره نکرده بودند و برخی نیز به اشتباه نوع نمونه‌گیری را متناسب با روش تحقیق خود اتخاذ کرده بودند. همچنین وضعیت حجم نمونه‌ها نشان می‌دهد عمده حجم نمونه کمی، بازه زیر ۱۰۰ نفر هستند و در بخش نمونه کیفی نیز عمدتاً تعداد افراد نمونه زیر ۲۰ نفر بوده است. تعداد نمونه در بخش کیفی، معمول و

منطقی است، ولی حجم نمونه زیر ۱۰۰ نفر در بخش کمی، تا حدودی قابل تأمل است. هر چند با روش‌های تحلیل نرم‌افزار PIS می‌توان حجم کم را هم مورد تحلیل قرار داد، اما به نظر می‌رسد نیاز است اساتید راهنما و مشاور، دانشجویان را برای تکمیل تعداد بیشتر و البته با دقت‌تر نمونه راهنمایی بیشتری نمایند.

در ارتباط با اعتبار روش تحقیق نیز باید ابراز داشت ۱۹ اثر یعنی حدود ۱۰ درصد آثار دانشجویی بررسی شده، به درستی به روایی پژوهش خود اشاره نکرده بودند. برخی اصلاً بدان اشاره نکرده بودند، برخی از تحقیقات دارای ساختار نامناسب و آشفته روشی بودند و برخی نیز به اشتباه و یا ساده‌انگارانه با جمله «بررسی با خبرگان» به آن اشاره کردند، ولی به جزئیات و توضیحات دقیق نپرداخته بودند. ضمن این‌که ۲۶ اثر یعنی حدود ۱۴ درصد آثار نیز، به پایایی پژوهش خود یا اشاره نکرده بودند و یا با کمی داده‌سازی، پایایی بالای ۰/۷ را به اشتباه گزارش کرده بودند.

بررسی روش‌های تجزیه و تحلیل حاکی از شناسایی حدود ۴۰ روش تجزیه و تحلیل است که نتایج پژوهش نشان می‌دهد هر چه به زمان حال نزدیک‌تر می‌شویم میزان استفاده از روش‌های آمار استنباطی همچون آزمون تی، آزمون فریدمن و تحلیل همبستگی کاهش یافته و در مقابل استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری، نظریه داده‌بنیاد و تحلیل محتوا روند افزایشی داشته که نتایج پژوهش [۱۶] نیز مؤید همین موضوع است.

علاوه بر پیشنهادهاى موردی مطرح شده در پاراگراف‌های قبلی، با توجه به نتایج و نکات مطرح شده، تقویت آموزش دروس روش تحقیق و همچنین مدیریت استراتژیک برای دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد ضروری است. ضمن این‌که توجه به روش‌های موردی و تطبیقی، روش تحقیق کیفی و آمیخته، استفاده از ابزارهای ترکیبی (پرسشنامه-مصاحبه-اسناد)، توجه بیشتر به پایان‌نامه‌های با سطح تحلیل فردی و یا ملی، نمونه‌گیری‌های غیراحتمالی و همچنین تمام‌شماری، توجه بیشتر به روایی، استفاده از روش‌های تجزیه و تحلیل جدید میان‌رشته‌ای، ابزارهای آماری پیچیده و همچنین عنایت بیشتر به رویکردهای روشی جامع همچون فرا مطالعه در تحقیقات مدیریت استراتژیک، از دیگر نتایج این پژوهش است که باید در پایان‌نامه‌ها و رساله‌های جدید مورد توجه قرار گیرد.

به‌طور کلی نتایج این پژوهش از منظر روشی که مبتنی بر رواج روش تحقیق کمی و ابزار پرسشنامه بود، با نتایج پژوهش‌های [۲۵]، [۱۸]، [۳]، [۲۱] و [۳۱] مطابقت دارد. ضمن این‌که از نظر حوزه مورد مطالعه استراتژی در زمینه روش‌های تجزیه و تحلیل، نکات روشی و شاخص‌های ظاهری نیز با پژوهش‌های [۲۸]، [۳۴]، [۱۷]، [۱۰]، [۱۶] و [۱۳] هم‌راستاست.

برخی محدودیت‌ها و مشکلات اجرایی پژوهش نیز شامل: هماهنگی و رایزنی سخت برای دسترسی به پایان‌نامه‌ها در کتابخانه دانشگاه‌های مختلف، طولانی شدن فرآیند تهیه داده‌ها،

دسترسی نامناسب به تمامی بخش‌های مختلف پایان‌نامه‌های مورد نظر، امکان‌پذیر نبودن تکمیل تمامی بخش‌های مورد تأکید و نبود نظام یکسان پایان‌نامه‌نویسی در دانشگاه‌ها. ضمن این که با توجه به محدودیت‌های اشاره شده، پیشنهاد می‌شود که پژوهشگران دیگر، این کار را برای تعداد بیشتری از پایان‌نامه‌ها در سطح دانشگاه‌های کل کشور انجام دهند. ضمن این که می‌توانند دیگر بخش‌های فرامطالعه که شامل فرا ترکیب، فراتحلیل و فراتئوری است را نیز در این حوزه مورد توجه قرار دهند.

تشکر و قدردانی

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی درون دانشگاهی در دانشگاه علامه طباطبائی و با حمایت هسته پژوهشی برنامه‌ریزی استراتژیک این دانشگاه انجام شده است.

منابع

1. Alexander, L. D. (1985). Successfully implementing strategic decisions. *Long range planning*, 18(3), 91-97 .
2. Amini Alashti, A. A., & Aarabi, S. M. (2017). Strategy implementation model for Tehran province water and Wastewater Company. *Journal of Management and Development Process*, 29(4), 45-78. (In Persian)
3. Azizi, Sh., & Farhikhte, F. (2013). Content, correspondence and Meta method analysis of marketing theses in selected universities in Tehran. *Quarterly Journal of Business Management*, 5(17), 105-124. (In Persian)
4. Bell, E., Bryman, A., & Harley, B. (2018). *Business research methods*. Oxford university press.
5. Boyd, B. K., Finkelstein, S., & Gove, S. (2005). How advanced is the strategy paradigm? The role of particularism and universalism in shaping research outcomes. *Strategic Management Journal*, 26(9), 841-854.
6. Cooper, D. R., Schindler, P. S., & Sun, J. (2006). *Business research methods*, 9, New York: McGraw-Hill Irwin.
7. Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2017). *Designing and conducting mixed methods research*. Sage publications.
8. Danaeefard, H., Alvani, S. M., & Azar, A. (2017). *Quantitative research methodology in management: a comprehensive approach*. Tehran: Safar Publication. (In Persian)
9. Delavar, Ali. (2011). *Theoretical and practical principles of research in humanities and social sciences*. Tehran: Roshd Publication. (In Persian)
10. Fleisher, C. S., & Bensoussan, B. E. (2003). *Strategic and competitive analysis: methods and techniques for analyzing business competition* (p. 457). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
11. Franke, R. H., Edlund, T. W., & Oster III, F. (1990). The development of strategic management: Journal quality and article impact. *Strategic Management Journal*, 11(3), 243-253.
12. Furrer, O., Thomas, H., & Goussevskaia, A. (2008). The structure and evolution of the strategic management field: A content analysis of 26 years of strategic management research. *International Journal of Management Reviews*, 10(1), 1-23.
13. Hajipoor, B., Tayebiabolhasani, S. A., & Azizian Kalkhooran, Z. (2016). Content analysis of articles in the field of strategic management (Case Study: Journal of Strategic Management Studies). *Journal of Strategic Management Research*, 22(62), 13-47. (In Persian)
14. Hamidmotlagh, R., & Babae, A. (2016). Strategic planning: literature review, assumptions, and its effect on organizational performance. *Science and Technoligi Policy Letters*, 6(1), 31-44. (In Persian)
15. Heidari, A., Valipour, A., & Bakhtiyari, B. (2017). Marketing research trend in Iran: An analytical review. *Management Research in Iran*, 21(3), 97-119. (In Persian)
16. Heidari, A., & Valipour, A. (2017). Strategic management research in Iran: an overview of published works in domestic scientific journals during 2002 to 2015. *Quarterly Journal of Business Management*, 9(31), 83-102. (In Persian)

17. Hernández, J. G. V., Pérez, O. E. A., & Rangel, A. C. (2016). A review of research methods in strategic management. What have been done and what is still missing. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*, 6(2), 1-42.
18. Hosseini Ghasr, S., Zein-Abadi, H., & Alizadeh, M. (2015). Analysis on the methodology and findings of previous studies on entrepreneurship and entrepreneurial characteristics. *Management Research in Iran*, 18(4), 43-63. (In Persian)
19. Ketchen, D. J., Boyd, B. K., & Bergh, D. D. (2008). Research methodology in strategic management: past accomplishments and future challenges. *Organizational Research Methods*, 11(4), 643-658 .
20. Khaki, G. (2018). Research method (with thesis approach). Tehran: Fuzhan Publication. (In Persian)
21. Khastar, H., Ghafari, R., Pourezat, A., & Heidari, A. (2012). A study of subject areas and research methods of public administration master's theses: the case of university of Tehran. *Iranian journal of management sciences*, 6(21), 105-122. (In Persian)
22. Kubacki K., Thiele S., Lahtinen V., & Parkinson, V (2015). A systematic review assessing the extent of social marketing principle use in interventions targeting children (2000-2014), *Young Consumers*, 16 (2), 141-158.
23. Mahzari, M., & Anbiaee, M. (2018). Review of strategic management with a strategy implementation approach. 12th International Conference on Strategic Management, Tehran, November. (In Persian)
24. Mukhopadhyay, S., & Gupta, R. K. (2014). Survey of qualitative research methodology in strategy research and implication for Indian researchers. *Vision*, 18(2), 109-123.
25. Nasrollahi, S. N., & Mokhtariheidar, S. M. S. (2014). Meta-analysis: An approach to synthesizing and evaluating research on knowledge and information science. *Information Sciences & Technology*, 29(2), 293-316. (In Persian)
26. Neuman, W. L., & Robson, K. (2014). Basics of social research. Toronto: Pearson Canada.
27. Qehaja, A. B., Kutllovci, E., & Pula, J. S. (2017). Strategic management tools and techniques usage: A qualitative review. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 65(2), 585-600.
28. Rajasekar, J. (2014). Factors affecting effective strategy implementation in a service industry: A study of electricity distribution companies in the Sultanate of Oman. *International Journal of Business and Social Science*, 5(9), 169-183.
29. Sarmad, Z., Bazargan, A., & Hejazi, E. (2018). Research Methods in Behavioral Sciences. Tehran: Agah publication. (In Persian)
30. Seyedin, S. M., & Babalhavaeji, F. (2009). Content analysis of postgraduate dissertations in Library and Information Sciences at Islamic Azad Universities 1993-2007. *Research on Information Scienc & Public Libraries*, 15(56), 95-121. (In Persian)
31. Shahsavari Pour, N., Sayyadi Touranlou, H., & Heydar Beigi, Sh. (2018). Aligning research plans with research strategy. *Journal of Strategic Management Studies*, 9(33), 165-188. (In Persian)

32. Shourkaei Mohammad Nejad, M., Jashni Aran, M., & Yazdani, H. (2012). A meta method of past researches about effective factors on satisfaction customerfield: Documentary Analysis of Master and Phd's Thesis In Public Universities of Tehran. *Journal of Business Management*, 10(2), 141-164. (In Persian)
33. Siddique, I., & Shadbolt, N. (2016). Strategy implementation literature review. By agrione, center of excellence in farm business management, Report, March.
34. Stanczyk, S. (2016). Complexity, constructs and strategic management; toward mix-methodology research, xii international may conference on strategic management, strategic management. Touch the new wave, At Bor, Serbia.
35. Tayebi Abolhasani, A., & Rouhani Rad, Sh. (2018). Analysis of the structure and process of strategic management thematic networks in Iran. *Journal of Strategic Management Studies*, 23(3), 85-112. (In Persian)
36. Yin, R. K. (2011). Applications of case study research. Sage.
37. Zahedi, Z., Rad, A., & Hamidizadeh, M. R. (2016). Capabilities developing of knowledge oriented workers, *Journal of Strategic Management Studies*, 7(28), 125-141. (In Persian)